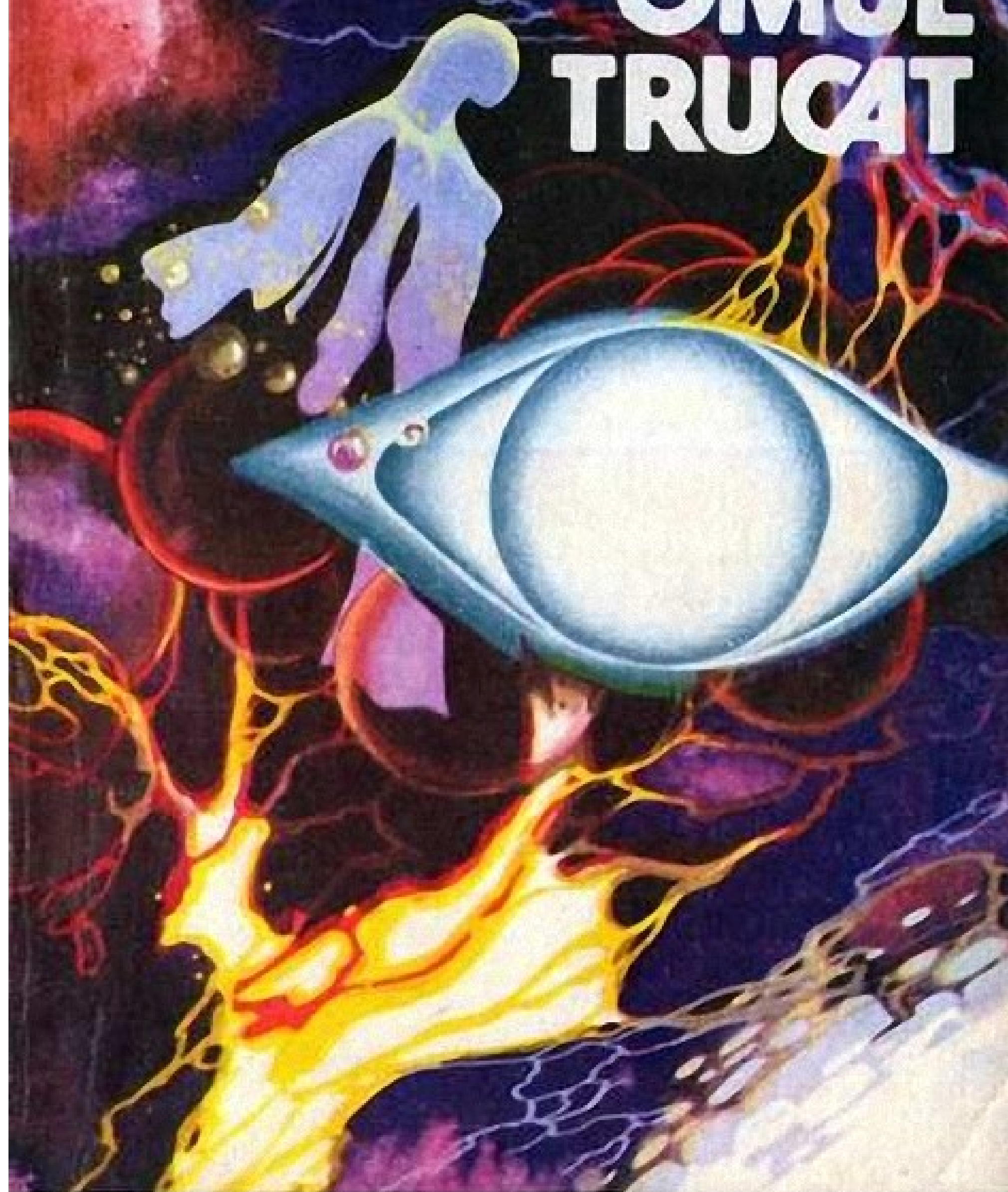

Maurice Renard
OMUL
TRUCAT

OMUL TRUCAT

— “L'Homme truqué” 1921 —

de Maurice Renard

în româneşte de Ion Hobana

PROLOG - EPILOG

Corpul fu găsit de jandarmii Mochon şi Juliaz, aparţinând brigăzilor din Belvoux. Ei se întorceau, în zori, dintr-o patrulare şi, venind dinspre Salamont, călăreau pe drumul departamental cînd la şase kilometri de Belvoux, în pădurea Thiot, dădură peste spectacolul acela lugubru.

Zorile erau cenuşii. Ploaia, care cădea de mai multe zile, nu încetase decît în ajun, seara. Un vînt aspru încreţea apa băltoacelor şi chinuia frunzişurile rărite. O batistă palpita, prinsă într-o tufă de mărăcini. Se vedeau, de departe, obiecte pe sol şi, la marginea drumului, forma neagră şi albă a unui trup.

Avînd experienţa războiului şi a meseriei jandarmii ştiau că omul era mort. Descălecară la oarecare distanţă, legară caii de un stîlp de telegraf şi se apropiară de cadavru, mergînd pe iarbă ca să nu şteargă nici o urmă.

— Ei, dar e doctorul Bare ! spuse Juliaz.

Celălalt privea în tăcere.

— Uitasem că eşti nou venit, reluă Juliaz. E un medic din Belvoux.

Aveau în faţa lor trupul unui bărbat în plinătatea puterilor, un flăcău zdravăn de treizeci-treizeci şi cinci de ani, culcat pe spate, cu faţa spre cer, cu fruntea găurită de un glonţ. Era cu capul gol şi fără palton, dar înmănuşat cu mănuşi groase de sport. Hainele lui fuseseră descheiate, conţinutul buzunarelor zăcea pe pămînt, ici şi colo: ceas, portmoneu, tabacheră, brichetă, trusă, stilou etc.

Mochon ridică de lîngă mort un revolver. Încărcătorul era plin, interiorul ţevii lucea. Prin urmare, arma nu fusese întrebuinţată.

— O crimă, făcu Mochon. Dar mobilul nu e jaful. Aceste monede, aceste bancnote...

— Greu de spus. Doctorul trebuia să aibă un carnet o agendă; şi nu e nicăieri. Putea să aibă asupra lui multe lucruri despre care nu ştim nimic...

— Asta voiam şi eu să spun, explică Mochon. Dacă a fost jaf, nu e un jaf obişnuit... Avea duşmani ?

— A fost demobilizat prin ianuarie şi, de atunci, profesa la Belvoux şi în împrejurimi, fără zarvă. Trecea drept un medic bun. Altceva nu ştiu despre el... E mort de cîteva ceasuri... Ce-o fi căutat aici în noaptea asta ?...

— Uită-te la încălţăminte, spuse Mochon... Aproape nici a urmă de noroi.

— Şi nimic nu indică o luptă. Hainele nu sînt rupte, nici măcar şifonate...

Juliaz cerceta drumul. Moale atît cît trebuia, acesta păstra, remarcabil de nete, amprentele nopţii. Printre ele, paşii doctorului.

Se vedeau trei, nici unul mai mult, nici unul mai puţin - trei paşi perpendiculari pe drum, trei paşi care nu veneau de nicăieri şi se opreau dintr-o dată. Apoi era urma unui trup greu care, cu toată forţa căderii sale, imprimase în pămîntul mocirlos imaginea unei blăni groase: cîţiva peri rămăseseră lipiţi de această formă.

Fu simplu să se tragă concluzia că doctorul Bare fusese împuşcat la coborîrea din automobil, fără îndoială de un agresor ascuns în pădure, şi că în momentul acela era îmbrăcat cu o blană: ucigaşul îl tîrîse deoparte ca să-l dezbrace de ea şi să-l scotocească mai comod.

Juliaz ştia că doctorul avea un automobil destul de rapid, pe care-l conducea cu un fel de virtuozitate şi care-i slujea pentru vizitele profesionale la ţară. Jandarmul îl văzuse adesea trecînd la volanul micului torpedo şi executînd cîte un marşarier vertiginos sau virînd pe loc prin derapaj cu o îndemînare îndrăzneaţă.

Automobilul îşi lăsase urmele pe drum. Juliaz porni după ele, mereu în afara părţii carosabile.

Cauciucurile din spate le acopereau pe cele din faţă. Unul era cu nervuri, celălalt ţintuit. Maşina trecuse de două ori, în sens invers, cauciucul ţintuit aflîndu-se mai întîi de o parte a drumului, iar apoi de cealaltă. Dar care era sensul fiecărui traiect - acesta către Belvoux, acela către Salamont ? Cum să interpretezi dusul şi cum întorsul ? Iată ce nu spuneau urmele. Se putea imagina că doctorul plecase din Belvoux, dar numai ancheta ar fi putut s-o confirme.

Juliaz, care nu se aştepta de loc, fu lămurit în această privinţă în timp ce se mulţumea să inspecteze locul crimei fără vreun obiectiv precis. El descoperi pe drum, cam la treizeci de metri de cadavru şi spre Salamont, un derapaj circular, uşurat de terenul lunecos, care marca punctul terminus al escapadei nocturne. Cele două căi se sfîrşeau acolo, într-o buclă.

Deci doctorul venea dinspre Belvoux şi, deodată, o cauză misterioasă îl făcuse să revină pe acelaşi drum, printr-un derapaj de 180 de grade în întuneric.

Oare ce luminaseră farurile in faţa lui ? Ce primejdie ţîşnise brusc din tenebre ?

Întorcîndu-se el însuşi către Belvoux, jandarmul merse exact pe urme, ceea ce constituia, de fapt, un lucru dintre cele mai dificile. El observă la una dintre ele devieri care i se părură mărturii de viteză, apoi o alunecare dovedind o frînă brutală şi oprirea vehiculului, indicată de un fel de tatonare care săpase şănţuleţe chiar în faţa celor trei paşi, în dreptul cadavrului.

Şi Juliaz se întrebă ce anume îl obligase pe automobolist să se oprească din fugă şi să sară din maşină ca să ajungă în pădure, după cum se părea.

Dar aceste prime cercetări duraseră destul de mult. Se făcuse ziuă. Se arătă căruţa unui ţăran. La ordinul jandarmilor, ea se opri la distanţă. Trebuia să se profite de starea solului şi să se interzică trecerea oricărui vehicul pînă ce pămîntul îşi va fi isprăvit depoziţia, dacă se poate spune astfel.

— Vezi că a fost jefuit ? spunea Juliaz. I-au luat blana, pălăria şi automobilul.

Într-adevăr, maşina pornise din nou, după crimă, spre Belvoux. Juliaz urmă conştiincios această pistă, în vreme ce Mochon se întorcea, la noroc, spre Salamont pentru a încerca să descopere vreun indiciu asupra motivului pentru care victima cursei făcuse cale întoarsă.

Se aflau poate la o sută cincizeci de metri unul de altul, cînd se strigară reciproc, cu gesturi largi. Fiind mai tînăr, Mochon se duse către colegul său. Acesta îi arătă noi urme, adînci, largi, apăsate, mărturisind că un automobil puternic, de gabarit mare, se aşezase de-a curmezişul drumului înainte de a reveni şi el spre Belvoux.

— Poate că voia doar să întoarcă, spuse Juliaz.

— Nu, replică Mochon, nu cred, căci te strigam ca să-ţi arăt aici exact acelaşi lucru.

— Da ?...

— Şi, după mine, e o altă maşină, reluă Mochon. Cauciucurile dumitale formează aici un fel de reţea; ale mele, de colo, sînt de o altă fabricaţie. Uite, iată-le pe ale mele, care trec, de asemenea, prin faţa noastră...

— Desigur, nu sînt aceleaşi, fu de acord Juliaz. De altfel, ale mele n-au mers mai departe; s-au oprit chiar aici unde sîntem noi... Atunci, dacă nu mă-nşel...

— Atunci erau două automobile mari, care au barat trecerea la o sută cincizeci de metri unul de altul...

Se priviră cu satisfacţia succesului.

Dintr-un motiv pe care aveau să-l cunoască, fără îndoială, mai tîrziu, doctorul Bare se afla, rulînd pe o noapte întunecată, pe drumul de la Belvoux la Salamont. În timpul traversării pădurii Thiot, reflectoarele îi arătaseră deodată obstacolul unui automobil mare, cu toate luminile stinse, aşezat de-a curmezişul drumului, astfel încît să nu poată trece strecurîndu-se prin dreapta sau prin stînga. Acest spectacol îl sperie, desigur, şi el bănui, probabil, o primejdie: dovada era graba cu care făcuse stînga-mprejur. Printr-una dintre acele viraje de 180 de grade în care era specialist, el putu, în cîteva secunde, să schimbe situaţia şi să ţîşnească spre Belvoux cu toată viteza, gîndind că automobilul cel mare nu vă putea să pornească imediat după el şi contînd pe iuţeala torpedoului ca să păstreze distanţa. Abia lansat, el zări în faţă un alt obstacol sub forma unui al doilea automobil. Fusese prins în cursă. O viclenie ostilă triumfa, în timp ce o maşină îl aştepta într-un punct fixat, cealaltă, în tăcere şi obscuritate, îl urmase şi, la rînului ei, în locul ales, se transformase în baricadă. Doctorul se văzu blocat. Torpedoul său nu-i mai putea fi de nici un ajutor. Îl opri deci cît mai repede posibil şi încercă să fugă prin pădure - hotărîre prevăzută de adversarii săi de vreme ce unul dintre ei, postat în tufişuri, îl doborîse cu un glonţ înainte ca el să fi făcut patru paşi.

Această ipoteză explica faptele şi era singura pe care nimic n-o contrazise. Că asasinii îl atrăseseră pe bietul om într-o capcană sau că-l aşteptaseră pe drumul său ştiut, tragedia se desfăşurase pînă la urmă astfel. Ancheta avea să lămurească, fără îndoială, misterul, ea avea să stabilească motivele crimei şi ale jafului, făcînd să afle de ce fusese nevoie de o asemenea desfăsurare de forţe împotriva unui modest medic de provincie. Aceasta nu-i mai privea pe jandarmi. Ei îşi făcuseră datoria.

Juliaz luă note pentru procesul-verbal. Cadavrul nefericitului doctor fu aşezat în căruţa rechiziţionată în acest scop şi cei doi călăreţi îl escortară pînă la Belvoux.

Să consemnăm totuşi că la încrucişarea cu drumul spre

Trivien ei observară o divergenţă a pistelor celor trei automobile fugind de la locul crimei. Una dintre cele două maşini mari o luase către Trivien, în timp ce cealaltă, împreună cu torpedoul furat, îşi continuase drumul spre Belvoux. Urmele lor se vedeau pînă la intrarea în oraş, unde pavajul nu mai îngăduia nici o observaţie.

Doctorul Bare locuia pe Strada Mare. La ora 8 dimineaţa, Juliaz trase cordonul soneriei, ştiind că nu erau de temut scene penibile, defunctul fiind celibatar şi locuind singur, cu un mic servitor.

Acesta veni să deschidă, palid şi disperat. Se trezise cu un ceas mai devreme şi de atunci umbla prin casă năuc, dîndu-şi seama că stăpînul lipseşte şi că dulapurile, biroul şi casa de bani fuseseră sparte.

Locotenentul de jandarmi îl interogă aproape imediat. Iată cam tot ceea ce reuşi să scoată de la el:

— Domnul doctor a lucrat ieri seară în cabinetul său, ca de obicei; cînd am urcat să mă culc, am văzut lumină sub uşă. Nu adormisem încă - tocmai bătuse de nouă la Saint-Fortunat - cînd am auzit sunînd telefonul. Cîteva minute mai tîrziu, domnul doctor a urcat scara şi mi-a spus prin uşă: „Auguste ! Dormi ?”. „Nu, domnule doctor”. „Mi-au telefonat de la Salamont. Diriginta oficiului poştal are o hemoragie. Mi s-a spus că e pe moarte. Mă duc. 'N-am nevoie de tine. Mă-ntorc pe la miezul nopţii.” A adăugat: „Trebuie să fie într-adevăr diriginta ca să mi se telefoneze la ora asta !” Şi a plecat. Am văzut lumina farurilor în curte (pentru că lucarna mea dă spre curte), am auzit maşina, care ieşea prin strada Botasse, apoi pe domnul doctor, care închidea poarta... Asta-i tot pentru ieri seară.

Noaptea m-a trezit zgomotul maşinii, care se înapoiase. M-am dus la lucarnă ca să întreb dacă domnul doctor are nevoie de mine. L-am văzut în pragul garajului. Era cu spatele. Mi-a răspuns: „Nu. Dormi”, stingînd farurile. Eram pe jumătate adormit. Nu s-a întors. Spuneţi că nu era el ?... Ce pot să vă răspund ! I-am văzut blana şi căciula; gulerul blanei era ridicat... M-am culcat din nou... Şi asta-i tot pentru astă-noapte.

Nu, domnule, n-am auzit nimic altceva, nimic deosebit. Nici un fel de zgomote. Dar hoţul luase cheile din buzunarul domnului doctor. Toate dulapurile, toate sertarele au fost deschise cu cheile... Casa de bani la fel, dar aici trebuia să fii

într-adevăr priceput, dacă ne gîndim la secret...

Toate hîrtille, domnule, da, au luat toate hîrtiile, şi nici o bijuterie, nici o pendulă, nici măcar un tacîm de argint! Nimic în afara hîrtiilor. Erau destule ca să umple două sau trei valize...

În casa de bani ? Da: hîrtii rînduite frumos, cu coperte de carton albastru. Le-am văzut de cîteva ori; domnul doctor avea încredere în mine...

Interogatoriul avea loc în cabinetul doctorului, şi ofiţerul de jandarmi privea mobilele goale şi larg deschise, blana şi căciula aruncate pe un scaun. Îşi înălţă capul.

— Maşina e aici ? îl întrebă pe băietan.

— Da, domnule, şi nimic stricat...

— Ce zici, Juliaz ? Automobilul cel mare îl aştepta pe hoţ, nu-i aşa ? Iar acum e departe !... Ce maşinaţie!

Luă telefonul aşezat pe birou, printre lupe, cleşti, aparate de examen medical.

— Alo ! Alo !... Tot făcînd apelul, murmura: Vreau să lămuresc povestea cu telefonul de ieri seară... Alo ! Alo !... Nu răspunde nimeni!... Nu mai merge... Ce-nseamnă asta ?... Juliaz, du-te pînă la poştă ! Totodată, uite, dă telegrama asta pentru parchetul din Bourg.

Juliaz porni în pas gimnastic.

Dirigintele îl puse în legătură cu telefonista. Ea jură că numărul 18 (cel al doctorului Bare) nu făcuse nici un apal. Cît despre comunicarea din ajun, de la ora 9 seara, ea credea că e vorba de o glumă...

Şeful ei afirmă, de altfel, că nimeni nu-i telefonase doctorului Bare după ora de închidere. Nimeni nu telefona, niciodată, după ora şapte seara.

Juliaz îi relată drama. Atunci funcţionarul o sună pe diriginta din Salamont şi-i întinse jandarmului al doilea receptor.

Diriginta din Salamont era sănătoasă tun şi nu putea să explice ceea ce numea o „mistificare”.

— Totuşi, totuşi, domnule diriginte, cineva a telefonat ieri seara la numărul 18 ! se încăpăţînă Juliaz.

Tonul lui îl făcu să pălească pe funcţionar. Acesta îşi închipui că responsabilitatea lui e în joc, se văzu compromis într-o afacere criminală. Unica lui preocupare deveni aceea de a se justifica.

— Să mergem ! spuse el, punîndu-şi pălăria. Lucrurile nu

pot rămîne astfel.

Îndată ce ajunseră în cabinetul doctorului, unde formalităţile continuau, dirigintele, luînd ca punct de pornire aparatul telefonic, începu să urmărească firul conducător, aşa cum Mochon şi Juliaz merseseră pe urmele automobilelor.

Această operaţiune îl conduse afară, în spatele casei, dincolo de curte. Firul aerian era instalat pe strada Botasse, în care nu dau decît curţi şi grădini. La oarecare distanţă, el era tăiat chiar lîngă un izolator şi atîrna pînă jos. Dirigintele îi examină capătul foarte de aproape şi surîse, cu un aer triumfător.

La cîţiva centimetri de capăt, firul de aramă, proaspăt tăiat, avea o mică zgîrietură rotundă.

— Vîrful unui şurub ! Şurubul unei borne ! Vedeţi, domnilor ? spuse dirigintele celor care-l înconjurau. Acest fir a fost pus în contact cu un aparat portativ. De aici a fost lansat apelul cătrv doctorul Bare. De aici a pornit ştirea falsă ! Serviciul meu n-ars nici o vină, domnilor ! Nici o vină !

— Totul se explică, spuse Mochon.

— Totul despre cum, replică locotenentul, nimic despre de ce !

Justiţia sosi după-amiază. Dezordinea încăperilor fusese păstrată cu grijă. Corpul doctorului, transportat la spital, zăcea într-o mică sală. Magistraţii erau însoţiţi de un medic legist. Autopsia nu dădu însă nici un rezultat favorabil instrucţiei cazului. Glonţul, tras foarte de aproape, traversase craniul şi se pierduse. Permisul de înhumare fu eliberat pe loc.

În acest timp, procurorul examina casa şi căuta zadarnic mobilul crimei. Tot ceea ce se putea deduce din moartea doctorului şi din furtul hîrtiilor sale era că Bare părea să fi fost în posesia unui secret important şi că se urmărise lichidarea oricărei posibilităţi de a se servi de el sau de a-l divulga. Cît despre natura secretului, toate supoziţiile erau îngăduite.

Există morţi care vorbesc; însemnările lăsate de ei le fac gîndirea să dăinuie încă şi le împrumută un limbaj de dincolo de mormînt. Procurorul ceru ca mobilele să fie cercetate cu de-a-mănuntul. Fură ridicate plăcile de marmură de pe cămin, dedesubtul sertarelor fu inspectat la lumina lămpilor electrice; cărţile din bibliotecă fură răsfoite; hainele din garderobă fură supuse unei scotociri implacabile. Nu găsiră nimic. Nici un capăt

de hîrtie înnegrit de cerneală, nici un cuvînt dintr-o limbă oarecare. O percheziţie similară - cum se dovedi mai apoi - fusese făcută de ucigaş înaintea magistraţilor.

Aceştia din urmă se retraseră. Totuşi se hotărî, pentru nevoile instrucţiei, ca torpedoul să fie sigilat, ca şi blana şi căciula de care unul dintre răufăcători se slujise ca să semene cu doctorul Bare.

În momentul în care voia să plece cu blana şi căciula, grefierul îşi dădu seama că, datorită rolului special pe care-l jucaseră, ele scăpaseră pînă atunci investigaţiilor sale. Îi veni atunci ideea de a-şi băga mîna într-unul dintre buzunarele interioare ale blănii; foarte liniştit, fără să bănuiască preţul descoperirii sale, el scoase cîteva foi de hîrtie albă, îndoite în patru şi acoperite cu un scris fin şi strîns. Celelalte buzunare erau goale.

Descifrarea manuscrisului demonstra peremptoriu că asasinii nu l-ar fi lăsat dacă ar fi ştiut că se află acolo. Grăbit să se travestească, unul dintre ei dezbrăcase cadavrul înainte de percheziţie. Şi astfel blana se aflase în afară de cauză, în virtutea rolului pe care trebuia să-l joace, la fel cum era gata să scape perspicacităţii justiţiei, în virtutea rolului pe care-l jucase. E o trăsătură psihologică destul de ciudată şi care ar putea furniza un prilej de meditaţie filozofică.

De altfel, neglijenţa criminalilor era, dacă se poate spune, scuzabilă. Căci se ştie acum că obiectivul principal al furtului îl constituise conţinutul casei de bani şi, în mod accesoriu, al biroului. Documentele risipite prin celelalte mobile şi chiar cele din hainele victimei n-aveau, după ei, decît o mică importanţă pentru că le credeau enigmatice în izolarea lor. Cum şi-ar fi închipuit că blana, haină de întrebuinţare ocazională, ar putea conţine revelaţii atît de importante ? Pentru a explica faptul, trebuie să facem supoziţii şi să credem că doctorul Bare tocmai revedea această relatare cînd soneria telefonului tulbură liniştea cabinetului său. Era chemat de urgenţă la Salamont. Viaţa unui bolnav depindea de graba sa. El nu vru să piardă cîteva minute pentru a deschide casa de bani şi a zvîrli documentul în primul sertar la îndemînă; socoti mai prudent să-l ia cu sine, urmînd să-l pună în siguranţă la întoarcere.

Este documentul pe care-l publicăm mai jos. El alcătuieşte o povestire al cărei epilog sîngeros este sfîrşitul

violent al doctorului.

Din păcate, veţi citi doar o relatare foarte imprecisă a observaţiilor practicate de medicul din Belvoux. Nu este decît o istorisire intimă, în care el a pus tot ceea ce nu-şi avea locul în memoriul sustras de redutabilii spărgători în ajun de a fi transmis Academiei de ştiinţe. E adevărat că - după spusele doctorului - memoriul însuşi era foarte incomplet. Pierderea lui nu e mai puţin dureroasă dacă ne gîndim la toate luminile pe care studiul său le-ar fi proiectat în adîncurile necunoscutului şi asupra cărora manuscrisul din blană ne dă doar o palidă idee.

Oferim cititorului aceste amintiri neretuşate, care, îmbinînd precizia unui raport cu sinceritatea unei confesiuni, reînvie peripeţiile unei aventuri tragice şi miraculoase.

I. Mort pe cîmpul de onoare

Cred cu toată sinceritatea că exista puţini oameni atît de calini, atît de puţin impresionabili ca mine. Doar dragostea a putut să-mi înteţească bătăile inimii. Şi totuşi, de fiecare dată cînd bătrînul clopoţel sună pe coridor, nu-mi pot reţine o uşoară tresărire. Nervii mei nu-şi amintesc decît apariţia şi circumstanţele care au însoţit-o; insensibili la explicaţii, ei nu şi-au pierdut încă acest prost obicei. Şi tocmai persistenţa fenomenului îmi dă dovada retrospectivă a spaimei mele; căci, pe moment, am crezul că resimt doar o surpriză fără nelinişte, un fel de jenă, în care se ciocneau sentimentul imposibilului, bănuiala unei farse urîte şi o foarte slabă îndoială asupra fidelităţii simţurilor mele. Probabil că frica m-a lovit totuşi, fără ştirea mea, pentru că, de fiecare dată cînd sună, clopoţelul mă zguduie imperceptibil, aşa cum un copil îşi înalţă cotul şi clipeşte din ochi cînd se agită o mînă care l-a bătut cîndva. Pe deasupra, de ce m-aş sluji de acest cuvîut, „apariţie”, care e fals, dacă n-ar exista în mine o fiinţă absurdă, rămasă sub impresia uluirii şi încăpăţînîndu-se în lipsa ei de raţiune ?

Presupun că nervii mei ar fi reacţionat mai puţin violent dacă împrejurările n-ar fi avut grijă să-i prelucreze la modul funebru şi să mă pună într-o dispoziţie de spirit excepţional de favorabilă anumitor slăbiciuni.

În ziua aceea, oraşul Belvoux cinstea memoria fiilor săi căzuţi pe cîmpul de onoare, şi doamna Lebris, bătrînă prietenă a defunctei mele mame, o cucoană cumsecade, pe jumătate paralizată, ne rugase, pe mine şi pe domnul Puysandieu,

notarul, s-o însoţim. Urmînd şirul ceremoniilor, o susţinusem amîndoi de la biserică la monumentul din Cours şi de la Cours la cimitir, apoi un dineu intim ne reunise pe toţi trei la minunata femeie.

Sub influenţa unui gînd care n-o mai părăsea, doamna Lebris transformase acest dineu într-o ultimă ceremonie consacrată amintirii fiului său.

— Vă iubea mult! ne spusese ea cu o voce mişcată, întinzîndu-ne mîinile pe deasupra mesei.

Şi nu vorbiserăm decît despre el pînă la plecare.

Doamna Lebris mi-e vecină. Pentru a ajunge de la casa ei la a mea, trebuie doar să traversez Strada Mare. M-am întors acasă adinc întristat şi, ca în fiecare seară, m-am aşezat la lucru, în faţa biroului la care scriu acum.

Mi-a fost imposibil să mă apuc de treabă. De obicei am prea multe pe cap ca să întîrzii asupra dispariţiei tuturor celor care mi-au fost prieteni şi pe care războiul i-a devorat. Cîteva ceasuri de reculegere mă apropiaseră de ceata lor severă. Eram înconjurat de fantome dragi şi imaginea lui Jean Lebris mă obseda.

Îl revedeam, subţire şi palid, puţin adus de spate. Cred, într-adevăr, că „mă iubea mult”, în ciuda celor zece ani care făceau din mine fratele lui mai mare. Datorită sănătăţii fragile, depindea de solicitudinea mea. Era un tînăr interesant, artist, care ar fi ajuns pictor, fără îndoială. Nu i se reproşa decît că e nesociabil, casnic, şi că împinge timiditatea pînă la fuga de lume. Afecţiunea lui îmi era cu atît mai preţioasa. Îmi scrisese doar în timpul războiului. Şi apoi, într-o zi de iunie 1918, o scrisoare a mamei sale îmi anunţase dezastrul: dispărut, lîngă Dromans, în timpul ofensivei germane... Şi două luni mai tîrziu, venind prin Elveţia, suprema confirmare: mort în ambulanţa saxonă din Thiérache (Aisne)...

Am lăsat stiloul inutil şi, deasupra tratatelor deschise, mi-am luat capul în mîini.

Cei care au pierdut fiinţe iubite cunosc jocul sacru care constă în a le face să renască în faţa ta, în a-ţi concentra toate forţele memoriei şi ale imaginaţiei pentru a crea umbre care să le semene... Aşa făceam şi eu în seara aceea de aprilie.

Atunci bătrînul clopoţel sună şi m-am ridicat dintr-o dată, ascultînd din nou de ordinele naturii mele pozitive şi recîşîigat

de simţul realităţii. Cel puţin aşa am crezut. Am crezut că existenţa mea de medic mă trezise brusc şi că evocările mele de dincolo de mormînt erau departe... Vreun client trimisese să mă cheme - un client din cartierul Saint-Fortunat, probabil, deoarece se sunase la intrarea din spate, din strada Botasse...

Am deschis uşa la capătul culoarului. M-am oprit în prag. Noapte de nepătruns.

— Cine e ? am întrebat. Tăcere apăsătoare. Cine e ? am repetat, intrigat.

Nimeni nu-mi răspunse de afară, dar clopoţelul sună încet în spatele meu.

Suna oare bolnavul însuşi ? Nu putea vorbi ?

Lumina de pe culoar proiecta în curte un culoar de lumină. M-am dus cu paşi repezi pînă la uşa de la stradă; zăvoarele pocniră unul după altul şi uşa gemu din ţîţîni.

Dacă cineva va citi într-o zi această relatare, acest cineva ştie acum cine era îndărătul uşii; căci nu sînt un literat abil în efecte, ci un om dintr-o bucată, care povesteşte ce a văzut, cum a văzut.

O clipă am rămas prostit. Apariţia stătea nemişcată, abia vizibilă. Zăream faţa îngrozitor de palidă a lui Jean Lebris. Slăbiciunea lui nu era de pe lumea asta; trăsăturile îi păreau împietrite într-o gravitate eternă şi pleoapele închise păreau să doarmă somnul cel din urmă. Stătea în faţa mea şi nu era nici culcat, nici sprijinit de un zid, ci drept în picioare; îi distingeam trupul ca pe o umbră în umbră.

Stupoarea mea, dacă ar fi s-o cronometrez, nu dură mai mult de o zecime de secundă. Fantoma şopti:

— Dumneata eşti, doctore ?

Şi o formă, pe care n-o zărisem încă, se desprinse din întuneric, lîngă el.

— Bună seara, bătrîne! spuse forma, cu voce joasă şi veselă. Eu sînt, Noiret. Ţi-l aduc pe Jean Lebris. Ce zici de surpriza asta ?...

— Jean ! am exclamat, luînd mîinile tînărului. Dragul meu Jean !

El surîse, cu un aer fericit şi ne-arn îmbrăţişat, cu toate că efuziunile nu sînt genul meu.

— Fără larmă! spuse Jean. În seara asta nimeni nu trebuie să bănuiască... Mama nu trebuie să ştie... Ai să-i spui mîine, nu-i

aşa, cu precauţie...

Noiret - un prieten comun, din Lyon - îmi explică:

— Am lăsat maşina cu şoferul, la colţul străzii Mail. Am venit noaptea, ca Jean să nu fie recunoscut.

— Intraţi ! i-am invitat eu, plin de bucurie.

— Nu, în ce mă priveşte, nu-ţi da osteneala! Nu ! insistă Noiret. Mă întorc. Am de mers optzeci şi doi de kilometri !...

— Nu ştiu cum să-ţi mulţumesc..., îi spunea Jean.

Şi începu să tuşească.

— Hai, Jean, trebuie să intrăm! Vino !

Vorbindu-i, îi făceam lui Noiret semne atît de expresive pe cît îngăduia întunericul, atingîndu-mi ochii, arătînd spre cei ai lui Jean, care rămîneau închişi, mişcîndu-mi capul întrebător.

— La revedere, Jean, pe curînd ! spuse Noiret. Să te îngrijeşti !... La revedere, bătrîne Bare !

Apoi, într-un murmur la ureche, îmi suflă cuvîntul teribil:

— Orb!

L-am văzut dispărînd cu un gest dezolat, în vreme ce, uluit, cu gîndurile împărţite între bucurie şi tristeţe, am luat braţul lui Jean Lebris.

— Am venit ca nişte hoţi, se scuză el. N-am vrut să ridic vocea ca să-ţi răspund cînd ai întrebat: „Cine-i acolo ?”. Presupun că nimeni nu ne-a văzut sau auzit. Pentru că dacă mama ar afla totul dintr-o dată... Se pare că ea mă crede mort...

— Fii atent, Jean, trebuie să urcăm două trepte. Aşa. Acum la stînga. Iată-ne în cabinetul meu. Aşază-te şi bea un pic de lichior... Ai să dormi în camera de oaspeţi, şi mîine dimineaţă am să mă duc la maică-ta... Sînt atît de fericit, Jean !

— Dar eu! spuse el, într-o revărsare de bucurie, trecîndu-şi mîna peste frunte.

L-am examinat la lumină. Înfăţişarea lui m-a umplut de nelinişte şi am înţeles de ce ezitasem mai înainte, în penumbră, să recunosc în el pe Jean Lebris, adevărat şi viu. Pielea uscată era întinsă pe pomeţii ieşiţi, care, sub efectul emoţiei, se aprindeau prea tare. De cinci ani, răul pe care-l combătusem altădată îşi dăduse frîu liber.

Dar Jean începuse să vorbească, cu micul tremur al vocii pe care-l dau marile satisfacţii:

— Am ajuns alaltăieri la Lyon, la regimentul meu. M-au demobilizat imediat. Am cerut să fiu dus la Noiret. El mi-a spus

că eşti la Belvoux, că te-ai întors în ianuarie. Şi atunci am pus la cale această revenire nocturnă. N-am vrut nici să-ţi telegrafiez, nici să-ţi telefonez tot din cauza mamei. O indiscreţie, o stîngăcie ar fi distrus-o ! Şi, în sfîrşit, voiam să evit zarva, întrebările, poveştile din ziare...

— O să aranjăm totul cum e mai bine. Nu-ţi fă probleme, micul meu Jean. Fii liniştit.

— Ştii, am reluat contactul la Strasbourg... O aventură !... Oh, o aventură... Închipuie-ţi: m-au răpit - acesta e cuvî-tul - dintr-o ambulanţă germană !... Nu mai vedeam. Au profitat. Am fost dus nu ştiu unde. M-au îngrijit foarte bine. Erau medici, nu-i aşa, oameni care voiau să experimenteze nu ştiu ce tratament oftalmologic. Numai că nu mă ţineau la curent cu nimic şi eu nu ieşeam din casă !... Noroc de băiatul acela - un servitor nemulţumit - care mi-a relatat victoria noastră, armistiţiul, ocupaţia... Am plecat într-o seară, el şi cu mine. Am rămas în vagon multă, multă vreme şi m-a lăsat la podul Kehl. „Descurcă-te - mi-a zis. Eşti la Strasbourg. E plin de soldaţi francezi”. Am spus cine sînt... Asta-i! Curios, nu ?

— Curios, într-adevăr.

Dar îi răspunsesem mecanic. Jean îşi deschisese ochii şi eram încă năucit de surpriză. Ah, ochii aceia !...

Închipuiţi-vă o statuie antică însufleţită, un frumos cap de marmură ridicîndu-şi pleoapele grele peste globurile ochilor fără pupile...

— Ce tratament ai urmat ? l-am întrebat.

— Pentru ochi ? Şi-i închise imediat. O, pansamente, probabil. Nu mi-am dat seama. Nu mi se spunea nimic... Am impresia că eram un caz care oferea o particularitate captivantă, şi că m-au reţinut acolo ca să mă studieze... Iată-mă vindecat şi nu mai prezint nici un interes pentru ştiinţă...

— Vindecat, micul meu Jean ?...

— În fine, vreau să spun că nu mai e nevoie să fiu îngrijit.

În aceste cuvinte răzbătea un strop de enervare şi, înainte ca discuţia să o ia pe alte făgaşuri, a fost între noi o scurtă tăcere destul de neaşteptată.

Am stat de vorbă pînă tîrziu în noapte. Aveam mii de lucruri să ne spunem. Cînd l-am convins să se culce, nu mai discutasem nici despre ochii lui orbi, nici despre ce i se întîmplase de la dispariţie pînă la întoarcerea la Belvoux.

Am adormit destul de greu şi nu ştiu cum să exprim starea bizară şi complexă în care mă găseam. Eram... eram - să fiu iertat - un fel de semn de întrebare uman. Mă gîndeam mai ales la aceşti ochi de statuie, unici pentru mine de cînd viaţa făcea să-mi treacă prin faţă chipurile ei de suferinţă sau de stranietate.

II. Gestul revoltător

A doua zi am intrat devreme în camera orbului.

Tuşea groaznic. N-am făcut totuşi nici o aluzie la starea sănătăţii lui.

L-am ajutat să se îmbrace, ceea ce a fost uşor, căci, cu toată orbirea, Jean nu era neîndemînatic. Tinereţea cunoaşte astfel de miracole, şi, de altfel, bietul băiat se obişnuise cu infirmitatea sa.

L-am întrebat dacă-şi pierduse vederea îndată după rănire. Mi-a răspuns că da şi ca era orb de zece luni.

— Iată nişte ochelari negri, i-am spus. Cred că ai face bine să-i pui imediat... Din pricina mamei. Femeile sînt atît de impresionabile... Mă voi duce la ea îndată ce ora o va permite şi voi reveni să te iau. Dar... ea îmi va pune întrebări, Jean, şi aş fi vrut să pot să-i spun în cîteva cuvinte... Uite, băiatule, nu ştiu să fiu diplomat ! Să precizăm. Ce ţi s-a întîmplat ? Ce ţi-au făcut ?

— Exact ce ţi-am spus aseară !

— Nimic mai mult ? Amănunte ?... Hai, Jean!

— Nu, nimic mai mult.

Şi urmă pe un ton iritat:

— Am nevoie de repaus, de izolare. Rog să fiu lăsat în pace, să nu se ocupe nimeni de mine, să nu se vorbească despre mine!... Ştiu, ştiu! Voi fi privit ca un fel de Lazăr înviat din morţi... Ah, să fiu lăsat în pace, pentru Dumnezeu !

Merg totdeauna drept la ţintă:

— Îmi dai voie să-ţi examinez ochii ?

— Am ajuns aici! strigă Jean cu nerăbdare. Şi tu! De patru zile, de cînd am pus din nou piciorul în Franţa, n-am de-a face decît cu judecători de instrucţie ! Dacă ai şti cît m-au chestionat medicii militari!

— Adevărat ? Şi la ce concluzie, au ajuns ?

— Parcă ei ştiu! Gîndesc că mi-au fost puse nişte aparate provizorii - ceva prealabil, pregătitor - şi că am fugit înainte de operaţia finală. Hai, uită-te ! Uită-te dacă asta-ţi face plăcere!

Dar făgăduieşte-mi că nu vom mai vorbi despre asta. Sînt atît de obosit!

Îşi ridică pleoapele de pe ochii de Hermes şi l-am aşezat în plină lumină.

— ...Dar ochii tăi,, ochii tăi naturali ? l-am cercetat eu cu înflăcărare.

— Suprimaţi. Enucleaţi. Gazele dintr-un obuz îi arseseră.

— Ai vrea să-ţi scoţi aceste... aceste piese, o clipă ?

— Dar nu pot ! Sînt fixe! Toţi sînteţi la fel...

— Fixe ? Şi asta nu te incomodează ?

— Nu numai că nu mă incomodează, dar mă simt cu certitudine mult mai în voie de cînd mi-au fost puse aceste aparate.

— Cum ?! Cum ?!... La ce-ţi servesc ?

— La nimic, dacă vrei; dar umplu în mod plăcut un gol care mi-era penibil. Uite o comparaţie vulgară: au cumva efectul unor forme, al unor tipare bine ajustate. Şi mă opun categoric să fie atinse.

— Încăpăţînarea o să-ţi joace un renghi urît, Jean. E o idee maladivă, dă-mi voie să ţi-o spun. Un corp străin instalat în orbită!... Haide, nu e posibil... Ar trebui să simţi inflamaţia...

Totuşi, prin lupă, pleoapele apăreau extraordinar de sănătoase şi de curate; clipirile lor umezeau cu măsură suprafaţa cristalină şi imobilă a aparatelor. Această suprafaţă era de un alb-albăstrui. Cu ochiul liber părea perfect unită, dar grosismentul lentilei o arăta striată de dungi verticale. Semăna cu o papiotă de fir capilar, învelită într-un strat de email incolor e care lunecau pleoapele. Ipoteza „tiparelor” era acceptabilă; aceste papiote puteau să nu aibă decît funcţia de a menţine forma cavităţilor orbitelor pînă ce ar fi fost introduse acolo nu ştiu ce aparate definitive, fără îndoială proteze, ochi artificiali de un model nou. Dar faptul că aceste tipare erau fixe mă surprindea şi chiar mă... înspăimînta!

Am rămas pe gînduri.

— Haide! am zis. Fie! Şi aceşti nemţi nu ţi-au mărturisit intenţiile lor. Ar fi fost cel dintîi lucru...

— Nu cred să fi fost nemţi. Vorbeau o limbă necunoscută, şi îţi jur, auzi, îţi jur că nu ştiu unde mă aflam.

Uluirea mea nu se micşora.

— Vom relua această convorbire, i-am spus. Deocamdată

o văd pe Césarine, bătrîna servitoare, trăgînd draperiile. Doamna Lebris s-a sculat...

— Nu, nu vom relua această convorbire. Eşti un prieten bun, dragul meu Bare, dar te rog, te rog lasă-mă să gust din plin bucuria de a mă afla aici, în orăşelul meu, lîngă mama, lîngă tine... Nici o întoarcere în trecut! Nici un fel de relatări ! Sînt aici, viu; asta să vă ajungă la toţi. Şi tu, savantul, cercetătorul, ei bine... începu să rîdă şi bîjbîi ca să-mi găsească umărul. Ei bine, lasă-mă-n pace!... Du-te acum, dragă prietene, şi întoarce-te iute ! Şi-ţi mulţumesc din toată inima !

*** * ***

În aceeaşi zi, cu puţin înaintea amiezii, după ce-mi făcusem vizitele de dimineaţă, mă plimbam prin cabinetul meu de lucru. Jean se întorsese la domiciliul matern, în mijlocul efuziunilor uşor de bănuit, dar gîndul la incredibila lui aventură îmi sîcîia ignoranţa.

Îmi place tot ceea ce este limpede. Tenebrele mă irită. Taurul se înfurie cînd vede roşu; eu şarjez asupra culorii negre. A-mi pune o problemă este a pune o gamelă cu supă în faţa unui înfometat. Cînd simt că adevărul îmi scapă, nu mai trăiesc.

„Nici un fel de relatări”, „vreau să fiu liniştit” - foarte bine. Jean Lebris avea dreptul la odihnă; de acord! Dar această sechestrare, aceste practici experimentale nu meritau o anchetă ? Şi această anchetă ar face-o oare autorităţile franceze ? Trebuiau lămurite împrejurările în care Jean Lebris dispăruse din ambulanţa saxonă, stabilite răspunderile, cerute sancţiuni, descoperiţi oamenii care-l îngrijiseră în felul lor şi verificat dacă, mai bine tratat, micul soldat nu şi-ar fi păstrat vederea... în sfîrşit, mărturisesc, curiozitatea mea medicală era violent excitată şi aş fi dat mult ca să cunosc, scopul misterios urmărit de răpitorii lui Jean... Ştiam la ce să mă aştept de la indiferenţa administrativă - birouri, hîrţogării. Lăsînd lucrurile în voia lor, curînd n-ar mai fi fost vorba de nimic, culpabilii ar fi rămas nepedepsiţi şi enigma fără răspuns. Aveam dreptul să sacrific justiţia şi adevărul inerţiei - aproape laşităţii - unui tînăr ursuz ? Ah, acest caracter de mizantrop, aceasta timiditate, această, modestie morbidă! Cum să le înving ? Cum să-l înving pe prietenul meu Jean?...

Fereastra camerei lui fusese deschisă şi-l vedeam, prin

despicătura perdelelor mele, tatonînd, palpînd mobilele familiare... Maică-sa era acolo, dar curînd îl lăsă singur.

Jean luase penelurile, paleta... Vai! Le puse la loc, trist.

Ce avea să facă în viaţă ? Familia Lebris nu era bogată. Această căsuţă era singura lor avere. Ei ocupau doar primul etaj. Parterul era închiriat pălărierului, iar etajul doi rămăsese liber de mai multe luni... Ce viitor îi aştepta, în aceste vremuri de scumpete, ea bătrîna, suferind de reumatism acut, iar el orb !

Dar viitorul, pentru el, nu însemna, în scurt timp, sanatoriul ?

Clopotele începură să bată, rar, de amiază. Prînzul meu se răcea pe masă... Eram preocupat de nu ştiu ce anomalie confuză... nu ştiu ce contradicţie indefinisabilă între gesturile lui Jean Lebris şi faptul că era orb...

Îl urmăream cu privirea mergînd prin cameră, cu precauţie. Mîinile lui lunecau de-a lungul şemineului, cercetau suprafeţele, recunoşteau contururile... Una dintre mîini se îndreptă deodată către buzunarul de la vestă, şi gestul pe care-l făcu era atît de natural, atît de firesc încît, pentru moment, n-am avut senzaţia unui fenomen neverosimil...

Totuşi, cînd suprema vibraţie a clopotului se stinse peste oraş, eram încă încremenit în aceeaşi atitudine...

La ultima bătaie a amiezii, Jean Lebris, orbul, îşi privise ceasul şi-l potrivise.

III. Adorabila Fanny

Ce-nsemna asta ?

„Jean a minţit, mi-am spus. Vede perfect. Cum ? Fără ochi ? Cu aceste obiecte ? Haida-de ! E imposibil! M-am înşelat, probabil. N-am văzut bine. Şi-a scos ceasul şi l-a potrivit pipăind acele, după ce a luat sticla; nimic mai uşor, oricine ştie unde se află amiaza pe cadranul ceasului faţă de inel... Şi totuşi, nu, privea cu atenţie... Asta cere o confirmare.

Să te mintă? De ce ? Dacă ar avea într-adevăr aparate vizuale, dacă ar purta, sub sprîncene, minunăţii atît de preţioase încît să-i înlocuiască ochii, ar fi atît de egoist, atît de prosteşte sălbatic încît s-o ascundă ?”

La această întrebare, o voce interioară îmi răspundea: „Da”. Şi nu fără ironie îmi dădeam seama cu cît îmi apărea Jean Lebris mai puţin pur, mai puţin perfect de cînd nu mai era mort.

Întoarcerea printre noi îl despuiase de o aureolă şi mă simţeam incapabil să păstrez celui viu cultul pe care-l hărăzisem memoriei sale. Defectele lui erau mici, recunosc, dar morţii sînt zei.

„Pe de altă parte - îmi spuneam în gînd - există comedii pe care privirea unui medic le dejoacă în mod sigur. Nu-i uşor să te prefaci orb şi nu m-aş fi lăsat înşelat!... E adevărat că, puţin mai înainte, eram obsedat de o suspiciune foarte vagă... Trebuie să fac o încercare”.

Abia luasem această hotărîre, că o rază de soare pătrunsese în cabinetul meu.

Jean, în fundul camerei sale, era cu faţa spre mine. Fereastra lui era încă deschisă. Am deschis-o şi pe a mea, fără zgomot şi am prins raza într-o mică oglindă de buzunar. Un cerc zburdalnic tremură pe faţada umbrită, apoi pe peretele din fundul camerei şi se aşeză ca o mască de lumină, pe chipul lui Jean Lebris...

Nici omul nu clinti, nici ochii lui nu clipiră.

Atunci ? Ce să cred ?...

Eram perplex. Cel mai cuminte era să păstrez deocamdată tăcerea. Orice-ar fi fost, secretul lui Jean nu atingea cu nimic onoarea lui militară. De la un capăt la altul al războiului, el se purtase vitejeşte. Căzut sub ochii şefilor săi, în timpul unei retrageri comandate, făcea parte dintr-un contingent acum demobilizat; pacea urma să fie încheiată; era liber; şi, slavă Domnului, îl cunoşteam destul ca să ştiu că, dacă exilul se prelungise pentru el, asta se întîmplase împotriva voinţei lui.

A trebuit să aştept cincisprezece zile pînă la întâmplarea, care mi-a dezvăluit adevărul.

Adevărul! El depăşea tot ceea ce putea să prevadă imaginaţia mea! Revelaţia ar fi trebuit să mă exalte, să mă transporte de entuziasm şi să mă lase ca şi cum aş fi fost un biet medic din evul mediu căruia i s-ar fi dezvăluit invenţia radiografiei sau a telegrafiei fără fir... Desigur, nu voi spune că spiritul meu a rezistat ameţelii. Cînd am înţeles imensitatea descoperirii, m-am cutremurat... Dar omul e făcut astfel încît inima îl guvernează; a mea palpita atunci de o dragoste născîndă şi nimic nu mă putea pasiona mai mult decît adorabila Fanny.

Fanny !

Mîna îmi tremură cînd îi scriu numele... Nu credeam că există pe pămînt o creatură atît de seducătoare şi, la început, gîndeam că sînt singurul care e atras de farmecul ei, prin mecanismul secret al afinităţilor... Trăisem pînă la treizeci şi cinci de ani fără să cred în dragostea pe care o cîntă poeţii. Trecusem printre femeile timpului meu cu gura încleştată şi privirea dură, fără ca vreuna să mă fi atras. Aceasta abia apăruse şi făcuse din mine servul ei avid şi pasionat... Puţin mai tîrziu, cu tot atîta orgoliu cîtă gelozie, mi-am dat seama că Fanny era pentru toţi ceea ce era pentru mine şi că tinereţea ei strălucitoare stăpînea peste univers...

Fanny ! Fanny !

A fost ca un presentiment.

Cam la două săptămîni după întoarcerea lui Jean, doamna Lebris, preocupată pe drept cuvînt de sănătatea fiului său, îmi ceruse să-l consult. Eram în camera orbului. Se însera. Auzeam deasupra noastră zgomot de paşi şi lunecarea unor obiecte grele tîrîte pe podea...

— Ei bine ? spuse doamna Lebris, la sfîrşiul consultului.

— Ei bine, am răspuns, disimulîndu-mi gîndul adevărat, nu e foarte neliniştitor, dar aerul înălţimilor mi se pare indicat...

— Niciodată ! strigă Jean. Să părăsesc Belvoux ! A, nu ! Vine primăvara şi aerul de aici nu e rău. La toamnă, dacă vrei, putem merge undeva pe lîngă Nisa - la Cannes, de pildă...

„La toamnă... mă gîndeam. Unde vei fi tu la toamnă, sărmanul meu Jean.”

— Pînă atunci, reluă el, cu toată stima pe care ţi-o port, doctore, nu ne vom mişca şi vom face economii.

Ce psiholog, ce ghicitor îmi va explica de ce eram distrat, de ce, cu toată mîhnirea mea, cu tot dezastrul patologic pc care mi-l dezvăluise ascultarea, ciocăniturile din plafon se repercutau în adîncurie fiinţei mele şi-mi acaparau o bună parte din atenţie ?

— O, economiile..., ripostă doamna Lebris, acum, cînd am închiriat etajul doi...

— În vremurile astea, mamă, o mie opt sute de franci nu înseamnă mare lucru !

— Ah, am făcut eu. Aţi închiriat ?

— Desigur, exultă bătrîna doamnă. Datorită domnului

Puysandieu. Ne-a adus două chiriaşe încîntătoare, din Lyon.

— Din Arras, rectifică Jean, dar s-au refugiat la Lyon in timpul războiului. Toată averea lor a fost distrusă. Căutau o locuinţă mai la ţară. Puysandieu publicase anunţuri pentru apartament în ziarele lyoneze. O mie opt sute de franci, mobilat, era rezonabil. Aceste doamne au venit să-l viziteze azi dimineaţa şi rămîn. Dar aud că se modifică decorul... Fiecare cu gustul şi cu ideile lui!

— Doamna Fontan s-a întors la Lyon, spuse doamna Lebris. Nu se va întoarce decît mîine, cu bagajele. Domnişoara Grive aranjează lucrurile pe sus.

— Domnişoara Grive ? am întrebat.

— Nepoata, spuse Jean. Şi doamna Fontan - mătuşa. Domnişoara Grive este tînăra fată care domneşte, doamna Fontan femeia cumsecade care vede de casă. Vrei să vezi copila, Bare? Nimic mai simplu: ia masa cu noi. Mama te invită. Nu-i aşa, mamă ?

— Cu multă plăcere! se precipită doamna Lebris, cu teama vizibilă că jigoul e prea mic, iar claponul prea zvelt.

Am găsit un pretext oarecare ca să refuz şi m-am retras, credincios consemnului pe care mi-l impusesem, adică fără să abordez în vreun fel, mai mult decît în zilele precedente, tema incredibilei orbiri a lui Jean Lebris.

Domnişoara Grive cobora scara de la etajul doi, într-o învolburare de muselină. M-arn lipit de zidul palierului, cuprins de o tulburare plăcută, cu un salut stîngaci şi maşinal... Şi cînd am ajuns acasă mi s-a părut că asta se petrecuse printr-un farmec şi că o baghetă magică mă transportase instantaneu de pe palierul doamnei Lebris în cabinetul meu...

Fanny, nu sînt decît un laş mizerabil. În zadar îmi concentrez toată energia ca să-mi şterg din memorie chipul tău fermecător; m-ai însemnat cu pecetea ta arzătoare şi-i simt dulcea rană din acel crepuscul în care te-am întrezărit, prea-scumpa mea, din acea noapte pe care am petrecut-o în febra unei uimiri şi a unei bucurii nesfîrşite, repetîndu-mi cu voce tare că iubesc, iubesc, iubesc !... Ah, minunată şi groaznică amintire ! Fanny, aurie Fanny, coborînd spre mine, uşoară şi suplă, în vălurile părului şi ale muselinelor tale, aşa cum Diana luneca spre Endymion... Te iubesc şi acum, vai!

Am revăzut-o a doua zi, cînd m-am dus să-l iau pe Jean la

plimbare.

Căci doamna Lebris, neputincioasă, nu putea să slujească de călăuză fiului său; Césarine avea alte treburi, aşa că hotărîsem să-i consacru lui Jean Lebris o oră pe zi. Cînd bolnavii nu-mi dădeau acest răgaz şi domnul Puysandieu nu mă putea înlocui, prietenul meu Jean îndrăznea să iasă singur pe o potecă de pădure pe care o cunoştea foarte bine şi ale cărei margini le depista cu vîrful bastonului. Pădurea începea chiar în spatele casei Lebris şi se pare că tocmai această vecinătate o hotărîse pe domnişoara Grive să se stabilească acolo pe timpul verii.

Nu ştiu ce amănunt de amenajare provocase prezenţa ei la proprietăreasă cînd m-arn dus şi eu acolo.

Doamna Lebris mă prezentă.

În ajun abia avusesem timp s-o zăresc. Nu-i cunoşteam încă decît frumuseţea, graţia mişcărilor, privirea catifelată a ochilor ei cenuşii şi parfumul de trandafiri pe care-l adia... Vocea ei suna ca un cîntec.

Am pălit şi am început să tremur. Căutam în mine pe cel care nu mai eram. Aş fi vrut să fug, dar şi să n-o mai părăsesc niciodată.

— Am venit..., am îngăimat. E pentru plimbarea lui Jean...

Jean ieşise. Era tîrziu. Crezînd că n-am putut scăpa de obligaţii, se resemnase să se lipsească de mine. Césarine, care-l condusese pînă la liziera pădurii, se întorcea.

— Ai să-l ajungi repede, spuse doamna Lebris. Va fi atît de mulţumit!

— O, doamnă, de ce nu mi-aţi spus nimic ? îi reproşă domnişoara Grive. L-aş fi însoţit pe fiul dumneavoastră...

Spuse asta pe un ton plin de omenie, atît de simplu, atît de mişcător încît bietei mame i se umplură ochii de lacrimi. Şi spuse asta cu o voce mîngîietoare, care părea să împrumute celor mai banale cuvinte blîndeţea pasionată a celui mai tandru jurământ !

Am plecat, cu inima palpitînd, beat de fericire. Natura mă înconjura cu promisiuni. Nu văzusem niciodată ceva mai plăcut ca această potecă năpădită de ierburi nebune, mărginită de movile înverzite. Soarele, strălucind prin frunzişul tînăr, părea că dă o serbare numai pentru mine. Florile n-aveau culori vii, păsările n-aveau pene decît ca să mă felicite. Primăvara nu stăpînea decît din pricina dragostei mele. Şopteam: „Sînt fericit!

Iubesc! Mulţumesc, margaretelor, mulţumesc, ciocîrlie, mulţumesc, mulţumesc soare, azur, fluturi... Bravo, sînteţi foarte drăguţi !" Şi-mi purtam inima ca pe un potir!

Totuşi acest sfîrşit de ziuă era, la drept vorbind, mai mult estival decît primăvăratic. O căldură prematură cocea pămîntul, şi, ca un enorm munte de zăpadă strălucitoare, un nor monstruos acoperea cerul spre sud-vest.

Mergeam. Deodată, ieşind din reverie, mi-am spus că Jean Lebris se îndepărtase ciudat de repede... Sau poate o luase în altă direcţie ? Poteca se bifurca îndărătul meu; puteam presupune că orbul se hazardase... ? Nu. Bifurcarea făcea un cot spre stînga, şi eu ştiam că Jean îşi pipăia drumul cu bastonul de-a lungul talazului din dreapta... Cel puţin aşa îmi spusese. Dar, la urma urmei, trebuia oare să-l cred ? Întîmplarea cu ceasul mă obseda.

M-am oprit. Nu se auzeau decît freamătul pădurii în calmul furtunos al spaţiului şi, mai departe, murmurul înăbuşit al orăşelului. Mi-am reţinut o chemare; jocul meu, dimpotrivă, era tăcerea. Jean se credea singur în mijlocul desişurilor; să-l găsesc furişîndu-mă, să-l spionez, iată planul; să-l aştept, la nevoie, în urmă, la bifurcare, fără să fac zgomot, poate chiar fără să mă arăt...

Deodată mi s-a părut că aud, în faţă, sunetul aspru şi sacadat al unui acces de tuse...

Am înaintat cu prudenţă.

Soarele cobora. Sub bolta frunzelor, umbra se lăsa încet, încet. O broască ţestoasă s-ar fi putut ţine după mine.

În sfirşit, l-am văzut pe Jean Lebris. Cu spatele la mine, stătea pe un copac doborît, alături de cărarea ce şerpuia acum de-a dreptul prin pădure.

Încet, căutînd muşchiul ca să păşesc pe el, am ajuns la adăpostul unui tufiş des. De acolo, cu toate că mă aflam tot în spatele lui Jean, am putut să mă conving că el examina ceva. Ce anume ? Poziţia mea şi umbra crescîndă mă împiedicau să-mi dau seama. Totuşi acel lucru, mînuit, făcea un zgomot metalic...

La orizont se auzi un tunet. Căldura excesivă crea una dintre acele ambianţe neospitaliere în care trupul omenesc se uimeşte şi se sperie, ca şi cum ar fi la începutul unor perioade irespirabile.

Mi-am scos batista ca să-mi şterg fruntea; briceagul meu

căzu pe o piatră. Jean Lebris ţîşni în picioare, întorcîndu-se spre mine.

— Cine-i acolo ? spuse el, cu o voce tăioasă.

Stupefacţia mea nu se poate descrie. Mă privea prin masa opacă a tufişului, şi ochii săi ficşi, ochii săi enigmatici, luceau cu o slabă luminescenţă !

Nu ştiu ce m-a uluit mai mult: să văd pe chipul lui aceste două lumini, să fiu fixat de ele cu tot obstacolul care ne separa sau să constat că acest om, care mă privea şi care mi-era prieten, nu mă recunoştea !

— Cine eşti ? Ce vrei ? reluă el, pe un ton ameninţător. Răspunde sau trag !

Am văzut atunci obiectul pe care-l mînuise: un revolver, îl îndrepta spre mine cu o incontestabilă precizie.

Ne despărţeau cel mult douăzeci de metri.

Am spus foarte apăsat şi nu fără gravitate:

— Sînt doctorul Bare ! Nu-ţi fie frică, Jean.

Făcu un gest contrariat, aproape furios şi băga arma în buzunar.

Eram lîngă el.

— Micul meu Jean, i-am spus cu afecţiune, nu poţi să păstrezi secretul doar pentru tine. Ai nevoie de ajutor. Te temi de primejdii şi, dacă judec după emoţia care te-a încercat şi care te-a trădat fără voie, dacă mă iau după mijloacele radicale pe care nu eziţi să le foloseşti împotriva indiscreţilor, aceste primejdii sînt redutabile. Nu crezi că ai nevoie de un aliat ? Vei putea oare, fără sprijin, să ascunzi tuturora... particularitatea al cărei... sediu eşti ? Crezi că te poţi apăra, cu propriile tale puteri, împotriva curioşilor şi împotriva... duşmanilor ?... Căci, nu-i aşa... bănuiai că îndărătul tufişului e un duşman ?

După o clipă de sumbră meditaţie, Jean îşi ridică spre mine ochii goi şi fosforescenţi.

— Dragul meu Bare, spuse el, îţi dau cuvîntul meu că singura raţiune a tăcerii mele este că nu vreau, nu vreau cu nici un preţ să fiu tratat ca un fenomen, ca un exponat de vitrină, ca un monstru pe care medicii şi savanţii şi-l trec unul altuia.

— Nu medicul, ci prietenul îţi vorbeşte !

— Dă-mi cuvîntul, la rîndul tău...

— Totul va rămîne între noi, Jean, dacă doreşti. Şi totuşi mi se pare... Ştiinţa...

— Lasă ştiinţa în pace. Ştiu că nu mai am mult de trăit. Nu protesta: auscultarea ţi-a spus-o. Ei bine, vreau să-mi sfîrşesc zilele în linişte.

— Fie. Îţi dau cuvîntul meu de onoare că voi păstra secretul.

— Cînd nu voi mai fi, vei face cum vei crede. Pînă atunci să fim bine înţeleşi: nu vei vorbi despre aventura mea absolut nimănui.

— Ţi-am făgăduit, Jean.

Îşi închise pleoapele o clipă ca să se reculeagă. Ele apărură uşor trandafirii, prin transparenţă.

IV. Aventura lui Jean Lebris

Jean Lebris vorbea:

— Ultima viziune pe care am avut-o... Da, Bare, spun într-adevăr „viziune”... vei înţelege mai tîrziu. Ultima oară cînd am văzut lucrurile aşa cum le vezi tu însuţi, solide şi colorate, era într-o cîmpie mlăştinoasă, la nord de Dormans.

Compania mea se rătrăgea sub obuze. Îndărătul nostru, cîmpia urca, şi orizontul, foarte apropiat, se profila pe cer ca un zid. În faţa noastră, copaci mari limitau preeria, formînd o pădure stufoasă care se întindea fără capăt, la dreapta şi la stînga. Cred că pe acolo curgea un rîu.

Alergam, înconjuraţi de şuierături şi bubuituri. Copacii zburau în ţăndări, frunzişul lor se zbuciuma de suflul proiectilelor. Obuzele, dese, făceau să izbucnească vulcani pretutindeni; văzduhul brutalizat ne buscula. Era un adevărat infern, în care mieuna o legiune de pisici invizibile, turbate, jupuite de vii, arse cu apă clocotită. În asemenea momente, totul pare viu.

Camarazii mei se prăbuşeau. Împinşi de vechiul instinct care a supravieţuit invenţiei marmitelor, ne grăbeam spre pădure... N-am ajuns acolo.

Totul mă face să cred că în faţa mea a explodat un obuz... N-am văzut nimic, n-am simţit nimic. A fost nefiinţa bruscă. Şi nu pot să-ţi spun cît timp am rămas acolo, culcat în iarba înaltă.

Mi-am recăpătat conştiinţa odată cu senzaţia unei înţepeneli extrem de dureroase. Imobilitatea mi s-a părut culmea fericirii şi am rămas multă vreme într-o stare de slăbiciune şi de toropeală, din adîncul căreia auzeam tunînd comanda. Apoi sentimentul primejdiei se preciză înăuntrul

somnolenţei mele; natura, din ce în ce mai imperioasă, îmi poruncea să mă scutur din amorţeală; eram poate grav rănit; poate că sîngele mi se scurgea dintr-o rană neştiută...

Era o noapte neagră, fără lună, fără nici o stea. Cu eforturi supraomeneşti, am putut să-mi găsesc bricheta într-un buzunar al vestei, dar, înainte de a o întrebuinţa, o idee îngrozitoare mi-a străbătut creierul: tunul bubuia; auzeam cum se încrucişează deasupra mea traiectoriile obuzelor eram deci în mijlocul unei bătălii şi totuşi nici o sclipire nu lumina noaptea, nici într-o parte, nici în cealaltă.

Cu o mişcare bruscă, am aprins bricheta...

Nici o flacără.

Am apucat febril fitilul... O arsură m-a avertizat că sînt orb.

Ochii mă făceau să sufăr, într-adevăr, dar trupul îmi era în întregime atît de dureros încît nimic, pînă atunci, nu-mi indicase punctele cele mai grav atinse.

M-am pipăit ca un om care se teme că s-a pierdut pe el însuşi. M-am ridicat, am făcut doi paşi, mîinile mele se recunoşteau deget cu deget. Mi le-am trecut peste faţă şi n-am simţit nimic oribil: mustaţa pîrlită, genele arse... înţepături pretutindeni. În rest, o migrenă de neînchipuit şi această oboseală care îmi rupea muşchii în toate ascunzişurile trupului.

Dar era oare noapte cu adevărat ? Posibil...

Iarba era acoperită cu rouă. Trebuia să fie dimineaţă.

Mirosul înţepător al exploziilor plutea peste cîmpie. Se auzeau gemete. Mi-am chemat camarazii pe nume. Nimeni nu mi-a răspuns.

Atunci, la suflul brizei, freamătul pădurii m-a ajutat să mă orientez. Franţa liberă era într-acolo...

Şi deodată, un zgomot surd şi continuu, de neconfundat, crescu dinspre vest. Ascultam. Era zgomotul artileriei pe drumuri, un tunet care creştea de la nord spre sud. Inamicul continua să înainteze ? !

Am încercat să mă tîrăsc spre pădure, în patru labe. Era ceva deasupra puterilor mele, şi chiar dacă întreaga cîmpie n-ar fi fost brăzdată de pîlnii de obuze şi presărată cu cadavre tot n-aş fi ajuns. Golindu-mi bidonul fără să-mi potolesc setea, m-am lungit cu faţa în răcoarea ierbii şi m-am lăsat în voia sorţii.

Îmi amintesc că m-am pomenit ghemuit şi urlînd, după ce

nu ştiu ce zgomot mă trezise din năuceală.

Într-adevăr, se auzeau voci; oameni vorbeau între ei la oarecare distanţă.

Veniră. Erau nemţi. Am fost aşezat pe o brancardă şi m-am simţit dus. M-au băgat cu brancardă cu tot într-un automobil; amorţeala m-a cuprins din nou... După un timp m-am pomenit într-un pat, cu capul înconjurat de bandaje. Canonada se îndepărtase.

Mirosul farmaceutic, murmurele dimprejur, zgomotele de afară... „O ambulanţă" - mi-am spus. Dar eu, care găsisem puterea de a striga pe cîmpie, eram prea slab acum ca să spun un cuvînt; mi-au pus, în germană, întrebări de circumstanţă, la care n-am putut să răspund, cu toate că simplitatea lor îmi îngăduise să le înţeleg.

N-am să-ţi descriu, una cîte una, primele mele impresii de orb şi de prizonier. Iată numai esenţialul:

După supoziţiile mele, am ajuns la ambulanţă în amurg. Atît cît puteam să-mi dau seama, fusesem instalat într-o sală cuprinzând un mare număr de răniţi. După tăcerea de afară, ca şi după respiraţia celor care dormeau, mi-am dat seama curînd că era noapte. Un orologiu bătea orele. Am aţipit din nou.

La miezul nopţii, am fost trezit de paşi şi de şoapte. Cuvintele „Franzose", „Augen", „drei tausend marken" *mi-au izbit urechile. Vorbeau doi. Unul repeta mereu:* „So ! so !". *„Francez", „ochi" — cuvintele acestea păreau să se refere la mine... Dar ce rost avea suma de „trei mii de mărci" ?*

„Da ist der Kamerad !" *- spuse una dintre voci.*

Şi, cu un accent îngrozitor, mi se adresă în franceză:

— Cum îţi merge, pătrîne ? Te tugem într-un log pun. Also, also, fei fi pine vintecat... Nu vrei să forbeşti ? Ach. Sehr gut ! Ludwig, och *!*

Mulţumirea îl făcea să exulte. Într-o clipă mi s-a pus căluş şi am fost legat burduf. Am fost mutat de pe pat pe o targă. Automobilul care a înghiţit-o de astă dată era atît de discret încît numai mişcarea lui m-a făcut să-i ghicesc natura şi iuţeala.

Am impresia că am mers mai multe ceasuri. Apoi am fost îmbarcat într-un vagon care mi s-a părut că se tîrîie la nesfîrşit. Din toată această perioadă mi-a rămas o amintire foarte vagă. Oboseala îmi copleşea trupul şi indiferenţa îmi adormea gîndurile. Explozia obuzului mă zguduise violent sau, ceea ce e

foarte posibil, mi se administrase o substanţă abrutizantă. Căci uitasem să-ţi spun: pe drum mi se dăduseră cele mai atente îngrijiri; o mînă expertă îmi schimba pansamentele, mi se dădea să beau doctorii cu toată blîndeţea posibilă şi toată lumea avea o atitudine prevenitoare. Dar nimeni nu-mi adresa un cuvînt şi nimeni nu vorbea în vagon. O prezenţă continuă veghea lîngă mine, tăcută şi serviabilă.

Unde m-au dus ? Care era ţinta acestei călătorii interminabile ? Pot să certific, acum, că era o casă pierdută în pădure. Dar în ce regiune a Europei centrale ? Nu ştiu şi, fără îndoială, n-am să ştiu niciodată.

Brusc mi s-a părut că mă trezesc. Înţelege-mă: aveam iluzia că mă trezesc într-adevăr, după ce visasem coşmarul cîmpiei, al obuzului, al ambulanţei şi al călătoriei.

Eram într-o cuşetă. O mare linişte urmase uruitului trenului. Cineva îmi sprijinea capul, şi simţeam o căldură alunecînd peste ochii mei. „E o lumină puternică - îmi spuneam -, un fascicul care trece de la un ochi la altul. Mă examinează”.

În jurul meu, cîteva persoane discutau cu aprindere. Am înţeles mai tîrziu că era modul lor obişnuit de a discuta şi că limbajul lor impenetrabil - gutural, cîntător, apăsat - se caracteriza prin ardoarea debitului şi o mare risipă de vociferări. Fără să-i văd, îi ghiceam gesticulind, strîmbîndu-se. Dar acest limbaj avea asprimi care mă derutau. Un idiom balcanic ? Poate. Astăzi, cu toate că e o ipoteză romanţioasă, aş opta mai curînd pentru o limbă fabricată, gen Volapük *sau* esperanto*.*

Mi-am acoperit ochii cu mîinile.

— Ce vreţi ? Ce-mi faceţi ? am întrebat. Cine sînteţi ? Spuneţi-mi unde sînt.

Două mîini afectuoase le apucară pe ale mele şi vocea unui om tînăr - o voce liniştitoare, simpatică, timbrată - îmi răspunse într-o franceză impecabilă:

— Domnule Lebris, n-aveţi nici o grijă. Sînteţi înconjurat de prieteni. Această casă este o casă a ştiinţei. Consideraţi-o, în ceea ce vă priveşte, drept o clinică de oftalmologie. Eu sînt medicul dumneavoastră şi - o spun nu din vanitate, ci pentru a vă asigura - mă bucur de oarecare reputaţie.

— Dar, domnule maior, încă o dată, unde mă aflu ?

— Nu sînt militar, protestă străinul cu un surîs pe care l-am auzit. Spuneţi-mi... spuneţi-mi doctorul Prosope.

— Grec ? Turc ? Austriac ? Bulgar ? am întrebat cu o spaimă intuitivă.

— Ştiinţa n-are patrie, domnule Lebris. Ce vă pasă ? Dar, Dumnezeule, liniştiţi-vă ! Ce vă trece prin cap ?...

Mîna lui puternică o strîngea pe a mea. Adăugă solemn:

— În numele colaboratorilor mei aici prezenţi, vă jur că, medical vorbind, nu avem faţă de dumneavoastră decît intenţii frăţeşti şi miloase. Tot ce vom putea face pentru a vă ajuta, pentru a vă ameliora situaţia va fi făcut.

Dar eu îmi aminteam modul brutal în care fusesem scos din ambulanţă şi, cu toate protestele, caracterul clandestin al aventurii mă făcea să mă-nfior.

— De ce... agenţii dumneavoastră m-au ales pe mine dintre toţi răniţii de acolo ?

— Cazul dumneavoastră se numără printre cele care ne interesează.

— Cazul meu... Nu mi se pare faimos...

— Vom vedea. Nădăjduiţi, domnule Lebris. Şi să fim prieteni.

Dragul meu Bare, există accente care nu înşală. În definitiv, oamenii aceştia n-au făcut oare totul ca să-mi salveze vederea ? Şi, neputînd să mi-o păstreze, n-au crezut oare, cu deplina sinceritate a unei aberaţii, că... Dar să nu mergem atît de iute.

Am trăit trei săptămîni, tratat şi îngrijit admirabil, în acest colţ de lume care nu mi-e cunoscut. Aveam o cameră bine aerisită. Mă slujeau servitori furişaţi şi muţi. Doctorul Prosope stătea îndelung de vorbă cu mine şi era o bucurie să-l aud, căci el vedea lucrurile de sus şi le cunoştea, le cunoştea !... Totuşi nici o ştire despre război; doctorul pretindea că se dezinteresează de el, ca de un eveniment îndepărtat - îndepărtat din toate punctele de vedere. Şi, cînd i-am cerut să-i scrie mamei ca s-o liniştească, mi-a spus, simplu, că pentru moment e imposibil. Zadarnic îmi încordez memoria, nu-mi amintesc să mă fi minţit vreodată... Dar a tăcea, a nu-ţi dezvălui anumite gînduri nu înseamnă a minţi ? În fine, ce ştiu eu ? Cine este acest om la urma urmei ?... Avea atîta nevoie de încrederea mea, de bunăvoinţa mea...

Într-o zi mi-a spus după tratamentul matinal:

— Bietul meu Lebris, nu sînt mulţumit. Nu merge, cum aş

dori, cu ochii ăştia.

Trebuie să-ţi spun, Bare, că mă aşteptam să rămîn orb toată viaţa şi că aceste cuvinte nu mi-au făcut prea mare impresie.

— Vezi dumneata, reluă Prosope, cel mai bine ar fi să te debarasez de ei. Nu pot decît să-ţi dăuneze, alterînd părţile învecinate. De altfel - n-aş vrea să-ţi dau speranţe prea mari -, mi se pare că, după aceea, am putea, într-o oarecare măsură, să-ţi îndulcim infirmitatea.

— Ce spuneţi ? Odată ochii duşi, doar diavolul...

— Totul depinde de ce vom găsi îndărătul ochilor. Înţelegi ? Totul va depinde de starea nervilor optici. În sfîrşit, o să mai vorbim, Lebris. Deocamdată te sfătuiesc să te scapi de ei. E o necesitate, prietene. Insist. Mîine dimineaţă, de acord ?

Am consimţit de bunăvoie. De cîtăva vreme, ochii mei inutili deveniseră grei, arzători; mi se păreau dilataţi, şi suferinţa aceasta mă făcuse cîteodată să doresc ceea ce mi se propusese, De altfel, repet, Prosope îmi cîştigase încrederea... Şi casa era atît de liniştită! Niciodată un strigăt, niciodată un vacarm suspect. În ceasurile de lene şi de nostalgie, cînd mă gîndeam la frumoasa Franţă, pe care ochii mei n-aveau s-o mai revadă - fără o minune în care nu credeam de loc -, şi chiar cînd pîndeam zgomotele închisorii mele pentru a încerca să ghicesc ce se întîmplă, nu distingeam decît rumoarea muncii şi a păcii. Deseori motoare se învîrteau; un uruit de atelier răzbătea prin pereţii clădirilor. Dar totul era calm, blajin, odihnitor...

A doua zi nu mai aveam ochi.

Ieşind din anestezie, cum mă lăsam prins de o tristeţe instinctivă, Prosope îmi spuse cu un straniu entuziasm că operaţia se desfăşurase în cele mai bune condiţii şi că totul favoriza tentativa despre care-mi vorbise.

— Nervii optici sînt intacţi. Să lăsăm să se cicatrizeze. Lebris, eşti născut într-o zodie norocoasă. Vei fi asociat la cercetări senzaţionale !

Mai tîrziu mi-a spus că nu era de loc sigur de reuşita tentativei; cred că nu spera decît un rezultat indicativ, dar trebuia să mă încurajeze. În orice caz, cu toate că-l copleşisem cu întrebări, n-am obţinut de la el nici o lămurire despre fondul problemei, şi poţi să-ţi închipui cîte supoziţii se îmbulzeau în capul său! M-am oprit succesiv la ideea unei grefe, apoi la aceea

a unei invenţii optice. Mă vedeam prevăzut cînd cu ochii unui animal oarecare, cînd cu pupile artificiale, opera unui optician genial... Dar, oricum, mă vedeam văzînd *! Prosope nu-şi pusese nădejdea în integritatea nervului optic ?...*

Mă consideri, probabil, foarte credul, prietene. Dar dacă ai şti ce înseamnă pentru un orb acest mic cuvînt „a vedea” !... De altfel, ceea ce s-a petrecut nu este mai extraordinar, mai prodigios decît vederea artificială ?

Dacă vrei, am să-ţi înşir, altă dată, cel puţin atît cît mi-am putut da seama şi cît îmi amintesc, toate pregătirile la care am fost supus: măsurători, mulaje ale orbitelor şi, în sfîrşit, prezentarea a două corpuri perfect netede, care se adaptau perfect în locaşurile lor. Le-au scos aproape imediat. Încercarea lor avusese loc în prezenţa mai multor persoane nu se sfiau să vorbească mereu, în limbajul lor păsăresc, şi în ziua aceea nu Prosope mi-a cerut să-i spun impresiile, ci un bătrîn a cărui voce piţigăiată părea să iasă dintr-o caterincă. În franceză ? Desigur, dar fără mlădiere şi cu toate intonaţiile volapükului *misterios. I-am spus că cele două bule nu-mi provoacă nici o senzaţie penibilă şi am înţeles că răspunsul meu îl umple de satisfacţie.*

După cîteva zile rn-au adormit pentru a doua oară.

Prima dată, trezirea fusese însoţită de fenomene pe care le cunoşti, fără îndoială: iluminări, fulgerări şi alte năzdrăvănii, determinate de reacţia celor doi nervi optici, pentru că acesta este modul lor de a suferi şi pentru că fuseseră separaţi de ochii mei inutili. Aşa că a doua oară, cînd vaporii de eter începură să se risipească şi cînd luminozităţile îmi apărură sub formă de linii şi ceţuri, m-am gîndit pur şi simplu că o cauză similară avea efecte analoge.

Dar, încet, încet, pe măsură ce ieşeam din neantul provocat, propria mea materie se regăsea prin simţuri. Mă simţeam întins, cu ochii închişi sub un bandaj gros... Şi totuşi...

„Nu, nu ! - îmi spuneam. Nu sînt încă treaz ! Dimpotrivă, trebuie să fiu cufundat în adîncurile somnului reparator ! Sînt jucăria unei fantasmagorii şi asta... asta nu poate fi decît rezultatul deturnat al unei dureri, al unei dureri pe care anestezia mă împiedică s-o simt, este repercusiunea nervoasă a unei acţiuni chirurgicale: o înţepătură, o tăietură tradusă în halucinaţie !... Ce naiba, ochii mei nu-s închişi? N-am un bandaj pe ochi ?...

Eroare. Eram indiscutabil treaz, conştient, lucid şi zăream în faţa mea, în picioare, luminoasă, o fiinţă înfricoşătoare şi fantastică.

V. Minunea

— Închipuie-ţi, continuă Jean Lebris, o formă omenească alcătuită dintr-o împletitură de fire mai mult sau mai puţin groase - un fel de reţea incandescentă, arzînd violet şi reproducînd, prin încrucişările şi ramificaţiile ei aeriene, aparenţa anatomică a unui semen de-al nostru. Parc-ar fi fost un om construit ca o rădăcină luminoasă de copac - un om rămuros al cărui creier îrni apărea ca un bloc de lumină pufoasă şi a cărui măduvă se alungea, luminescentă, ca un tub Geissler în acţiune.

Spectrul se mişca. Liniile lui erau parcă trasate cu fosfor pe o tablă neagră. Am remarcat între ele (unele erau mai subţiri ca nişte fire de păr) un fel de nebulozitate violacee care, umplînd golurile, împlinea contururile structurii şi desena cu estompa volumul unui individ.

— Ce văd ? am strigat, cuprins de oroare.

Atunci, în partea de jos a feţei, plasele fosforescente începură să se dilate şi să se contracte; cele ale gîtului se activară şi ele, în timp ce luminozitatea creierului se intensifica în stînga frunţii. Şi toate aceste filamente luceau acum mai puternic, ca jeraticul cînd sufli deasupra.

Aplecat peste mine, spectrul îmi vorbea:

— Vezi ? Vezi ?... E adevărat, Lebris ?

— Da, am răspuns, recunoscînd vocea doctorului Prosope. Văd un spectacol inimaginabil prin pleoapele închise şi prin bandaj.

— Eşti sigur ? Spune-mi, spune-mi ce vezi...

I-am spus. Şi am avut surpriza suplimentară de a-l vedea executînd cîteva piruete. Alţii ar fi căzut în genunchi ca să-i mulţumească Domnului, Prosope, mulţumit de soartă, dansa tango.

— Aveţi milă, explicaţi-mi..., l-am implorat.

— Imediat. Aşteaptă o clipă. Trebuie să-i anunţ...

Am văzut forma bizară a lui Prosope micşorîndu-se rapid, pivotînd (uşa pocni), schimbîndu-şi înfăţişarea datorită perspectivei (îi auzeam paşii coborînd în goană scările) şi mi-am dat seama că se îndepărta printr-o infinitate de planuri vaporoase, de cadre mai mult sau mai puţin distincte, care

alcătuiau o lume încîlcită, aici translucidă, acolo transparentă, tăiată de drepte geometrice, împărţită de pereţi diafani şi presărată cu nenumărate halouri. În clipa aceea, chiar la începutul prodigioasei mele transformări, acest amestec nu era pentru mine decît un haos foarte pal, abia sensibil; şi îndărătul acestor intenţii (colorate într-un mov schimbător) noaptea de cerneală, teribila noapte a orbilor, persista. Privind propriul meu corp, am văzut un monstru asemenea celui care plecase.

Patru forme - patru armături -, patru oameni în ramificaţii luminoase se strînseseră la căpătîiul meu. Una dintre ele era cocoşată. Alta se curba, zbîrcită. Distingeam, pe pîntece, silueta ceasurilor şi a lanţurilor, aproape imperceptibile, şi alte umbre mici, rotunde care mi se păreau a fi nasturi, monede. Pe Prosope îl recunoşteam după statura înaltă şi după creierul enorm.

Mi s-a luat bandajul şi am deschis pleoapele fără ca senzaţiile mele să se schimbe cu ceva. Poţi să-ţi închipui că mă urmărea ideea radiografiei! Îmi spuneam totuşi că, dacă aş fi avut ochi radiografici, aş fi văzut scheletul *oamenilor şi nu* sistemul lor nervos*...*

Rămas singur cu mine, Prosope îmi dădu explicaţia pe care o aşteptam.

— Lebris, mă întrebai adineauri, cu o uimire alterată de spaimă: „Ce vezi”. Iartă-mă dacă, pentru a răspunde, voi face apel şi la principii pe care le cunoşti. Dar aş vrea ca totul să fie limpede.

Ştii, Lebris, că ochiul este legat de encefal prin nervul optic, care transmite creierului impresiile luminoase. Ştii, pe de altă parte, că nervul optic nu poate trimite creierului decît impresii luminoase şi nimic altceva. Pişcă-l şi nu va rezulta o durere, ci senzaţia unei lumini. (Să notăm, în treacăt, această senzaţie luminoasă a unui contact, care nu este, la urma urmei, decît o viziune a pipăitului).

Orice excitaţie a nervului optic se traduce deci, pentru un individ, în manifestări luminoase, chiar dacă la capătul acestui nerv nu există un ochi.

Să luăm totuşi un om care are ochi. La el, nervul optic comunică creierului indicaţiile furnizate de retină. Acest om are senzaţii de imagini, culori, umbre şi lumini; pe scurt, el vede tot ceea ce ochiul înregistrează datorită admirabilei sale

complexităţi.

Să suprimam ochiul. Să excităm direct nervul. Nu vor mai fi imagini, ci numai luminozităţi confuze, abia expresive, care nu revelează aproape nimic din lumea exterioară şi nu avertizează decît asupra unui vag incident.

Dar ce se va întîmpla dacă, în locul ochiului, instalez un alt organ şi pun acest organ în legătură cu nervul optic; dacă, de pildă, îţi înlocuiesc ochiul cu un aparat auditiv sau, ceea ce înseamnă acelaşi lucru, dacă leg urechea de nervul optic, în loc s-o las în legătură cu nervul auditiv ? Urechea va continua să înregistreze sunete, dar vei percepe aceste sunete sub o formă luminoasă, pentru că e singurul limbaj pe care nervul optic ştie să-l vorbească şi să-l transmită. Vei vedea sunetele şi nu le vei mai auzi; vei avea o percepţie vizuală a lumii sonore.

Avînd cinci simţuri, putem să ne imaginăm o serie de cinci personaje condiţionate diferit sub raportul vederii. Unul, normal, ar vedea tot ceea ce este normal vizibil. Dintre ceilalţi (toţi patru operaţi), primul ar vedea sunetele, al doilea - mirosurile, al treilea - gustul lucrurilor şi al patrulea (mai greu de reprezentat, pentru că pipăitul este difuz) ar vedea contactele.

Or, Lebris, cîteva experienţe ne-au convins că aceste fantezii fiziologice sînt realizabile din punct de vedere chirurgical, mai ales în ceea ce priveşte auzul, gustul, mirosul şi văzul, acest din urmă simţ fiind luat ca bază experimentală. În mod artificial, totul este vizibil, cu condiţia, ca nervul optic să fie legat de organul dorit. Totul: parfumuri, muzică, suculenţe!

Ai să-mi spui însă că o asemenea demonstraţie nu este decît de un interes foarte speculativ, cvasiscamatoricesc şi că, în definitiv, a asculta cu ochiul e ca şi cum ai merge în mîini.

Ştii, desigur, că simţurile omului n-ar putea pretinde să-i dea percepţia totală a materiei, în diferitele ei stări. Cinci simţuri! Ar trebui poate o sută, poate o mie pentru a lua cunoştinţă de tot ce există ! Natura se învăluie în foarte multe văluri. Pînă acum, omul n-a ridicat decît cinci - cele pe care le ridica şi strămoşul din peşteri. Ce ascund celelalte văluri ?

Ele ascund anumite însuşiri ale materiei pentru care nu avem organ receptor, a căror existenţă o bănuim datorită doar raţiunii şi al căror caracter ne rămîne ascuns pentru că minţile noastre nu le înregistrează niciodată, nici măcar indirect, prin ecouri sau reflectări.

Ele ascund, de asemenea, anumite alte însuşiri pentru care tot nu avem simţul necesar, dar care ni se revelează cîteodată, în mod excepţional, printr-un efect vizibil, mirositor sau zgomotos, un fel de escapade pe care le fac lucrurile acestea în domeniul văzului, al mirosului, al auzului.

Desigur, Lebris, e frumos că omul ridică în fiecare zi tot mai mult cele cinci văluri, pe care le-a apucat cu mîna lui nervoasă. E frumos că telefonul îi măreşte atît de formidabil acuitatea timpanului. E frumos că microscopul şi telescopul îi dau, pe rînd, pupile de liliputan şi de uriaş şi că privirile sale străbat zidurile prin intermediul razelor X. E frumos, mai ales că spiritul savantului suplineşte, prin intuiţie şi calcul, inferioritatea simţurilor sale şi chiar absenţa organelor senzoriale. Dar spune: ce merită cel care va înzestra omenirea cu un al şaselea simţ - cel care va adapta la nervul optic un nou organ, sensibil la vibraţii încă nereceptate, încă neştiute de nici un alt nerv ?

Ascultă: printre elementele misterioase care sînt pentru omul normal ceea ce este lumina pentru orb, dar care totuşi, ici şi colo, într-un mod deturnat, îşi dezvăluie în treacăt prezenţa, există unul, Lebris, care nu-ţi mai este necunoscut. Acest element, pe care-l distingem rareori, graţie unor manifestări luminoase excepţionale, sonore, tactile, poate chiar olfactive şi gustative, acest element pe care inginerii noştri îl utilizează astăzi fără să ştie exact ce este şi cum acţionează, acest element, redutabil, ocult, universal, dumneata, Lebris, singur în lume, îl receptezi direct. Ţi-am înlocuit ochii cu aparate care-l prind aşa cum urechea prinde sunetul, cum ochiul prinde lumina vizibilă. Eu nu ghicesc prezenţa acestui element decît la zgomotul tunetului şi al scînteii, la vederea fulgerului, la mirosul de ozon, la zguduitura unei butelii de Leyda, la spectacolul maşinilor care se învîrtesc şi al becurilor care strălucesc... Dumneata, pretutindeni unde ea există, vezi ELECTRICITATEA.

Ţi-am înlocuit ochii cu un fel de electroscoape foarte perfecţionate. Ele percep aspectul electric al lumii; ele nu percep un alt aspect; şi, natural, nervul dumitale optic îţi traduce acest aspect sub formă de luminozităţi.

De remarcat: în loc de a pune electroscopul în locul ochiului, s-ar putea foarte bine să-l substituim, să zicem, urechii. Am putea să-l legăm de nervul auditiv, în loc de nervul optic, şi atunci operatul ar auzi fenomenele electromagnetice, în loc să

le vadă. Pentru a înţelege pînă la ce punct nervul optic era mai indicat decît toţi ceilalţi, ajunge să ne gîndim o clipă; ajunge să ne amintim că văzul este simţul nostru principal şi că electricitatea are mult mai multe analogii cu lumina decît cu sunetul, mirosul sau gustul.

Iată de ce am cerut prietenilor noştri de pe front să ne trimită răniţi orbi pentru experienţele noastre. Şi totuşi dumneata eşti primul, Lebris, primul om care a ridicat al şaselea văl al Naturii!

Doctorul Prosope tăcu, după ce rostise, pe un ton orgolios, această frază emfatică. Victoria îl îmbăta, vedeam sistemul său nervos tivindu-se de luminiscenţe.

Am rămas copleşit. Mai întîi îmi displăcea să joc rolul pasiv al unui obiect de laborator, eram umilit; acest om mă coborîse la rangul de cobai. Dacă se servise de un om, în loc de un animal, este numai pentru că avea nevoie ca pacientul să-i împărtăşească impresiile ! Apoi, ţi-am mai spus-o, după ce acceptasem orbirea, nădăjduisem să-mi recapăt vederea, şi decepţia mă lăsase trist şi mohorît. N-am nimic dintr-un explorator şi iată că mă aflam dintr-o dată rupt de vechile mele deprinderi, aruncat, singur - singurul dintre oameni - în miezul unor regiuni fiziologice neexplorate! Un fenomen, eu! Jean Lebris, o fiinţă bună pentru demonstraţii!...

— Nu spui nimic ? reluă Prosope.

— Mi-ar fi plăcut mai mult să văd, i-am spus cu melancolie. Să revăd, ca înainte. Pentru că eşti capabil să inventezi ochi extraordinari, ar fi un joc pentru dumneata să fabrici ochi ordinari, să reproduci Natura, să redai orbilor facultatea care le lipseşte într-un mod atît de crud.

— Este o concepţie strîmtă şi egoistă, un punct de vedere meschin. Poţi să compari vindecarea unui infirm - o cîrpeală - cu extinderea puterii umane ? Noi nu sîntem nişte vraci, noi sîntem pionierii celei mai înalte umanităţi!... Pe deasupra, Lebris, trebuie să ştii că aceste aparate electroscopice cu care eşti prevăzut nu sînt, în fond, decît nişte ochi... Chiar aşa. Acum o clipă vorbeam despre analogia dintre lumină şi electricitate. Expresia este insuficientă...

Lumina şi electricitatea sînt identice. Ceea ce nuntim „lumină” nu este decît electricitate ale cărei oscilaţii sînt destul de rapide ca să influenţeze retina. Ceea ce numim

„electricitate” nu este decît o lumină ale cărei oscilaţii sînt prea lente pentru ca ochiul să le poată capta[1]. S-a ajuns să se producă curenţi electrici de cincizeci de miliarde de oscilaţii pe secundă; dacă s-ar produce oscilaţii de zece mii de ori mai frecvente, undele luminoase, ele însele, ar fi reproduse.

Electroscoapele dumitale nu sînt, la urma urmei, decît ochi încetiniţi. Şi înţelegi acum exact de ce am ales, pentru experienţele noastre, nervul optic mai curînd decît oricare altul.

Poate că, într-o zi, urmaşii noştri vor izbuti să creeze ochiul complet, ochiul care va fi impresionat de vibraţiile cele mai lente şi cele mai rapide, ochiul care va vedea razele ultraroşii, ca şi pe cele ultraviolete - în sfîrşit, ochiul care va da viziunea integrală a lumii. Şi atunci nu va mai trebui să distingem lumina vizibilă de lumina invizibilă. Nu va mai exista decît LUMINA. Ce frumuseţe l

Cînd am să-ţi spun că, graţie dumitale, a fost făcut primul pas pe acest drum miraculos, cînd am să adaug că ştiinţa actuală tinde să considere electricitatea ca fiind materia însăşi, principiul a tot ceea ce există, nu vei fi mîndru de misiunea dumitale ?

— Ar fi trebuit să mă previi, am mormăit eu. Sînt un soldat prizonier; m-aţi tratat ca pe un sclav. De altfel, nu văd aproape nimic.

— Vei vedea din ce în ce mai bine. Ai răbdare. Descrie-mi totuşi... Am să iau note.

— Inutil, nu văd nimic, am spus eu cu fermitate.

— Cum ? Ce te-apucat, Lebris

— Nu văd nimic, am repetat. Te-ai înşelat, dragul meu. Ai abuzat în mod nedemn de nenorocirea şi de situaţia mea. Vă consider nişte canalii, pe dumneata şi pe complicii dumitale. Nu se tratează aşa un om liber, un cetăţean francez. Degeaba insişti ! N-ai să afli nimic. Ah, aceşti domni fac experienţe asupra semenilor lor! Ei bine, să ştii că nu voi vorbi mai mult decît sărmanul cîine pe care l-aţi fi legat de masă şi l-aţi fi trucat cu tăieturi de bisturiu. Ţi-am spus, nu văd nimic !

— Dar, Lebris, eşti nebun ! Prietene ! Haide ! Te asociem la nobilele noastre lucrări şi...

---

[1] Corect, atît lumina cît şi curentul electric au aceeaşi viteză; ceea ce le deosebeşte este frecvenţa, adică numărul oscilaţiilor electromagnetice pe unitatea de timp (n.r.).

— Destul! Destulă ipocrizie ! Lasă-mi ochii-electroscoape *sau scoate-mi-i, dar îţi cer să mă trimiţi imediat într-un lagăr de prizonieri francezi l Tot ceea ce se petrece aici violează dreptul omului.*

— Ei, aş ! pronunţă doctorul cu un calm iritant. N-ai să ne părăseşti aşa uşor. N-ai să ne părăseşti niciodată...

— Cum ?

— Avem nevoie de dumneata. Speram că eşti destul de inteligent ca să pui dragostea de ştiinţă mai presus de orice. Speram că bucuria de a nu mai fi orb în sensul propriu al termenului şi, de asemenea, beţia unor spectacole noi ar compensa plictisul unei vieţi sedentare...

— Nu voi spune niciodată nimic din ceea ce voi vedea ! am exclamat.

— Ba da. După un timp oarecare.

— Poţi să mă torturezi...

— Ah, Lebris ! Drept cine mă iei ? Vei fi tratat totdeauna cu toate precauţiile datorate remarcabilei dumitale proprietăţi...

— Dar vei avea cu siguranţă şi alte asemenea cazuri!

— Poate că da. Nu vom avea niciodată destule... Hai, Lebris, fără nervi! fără nervi!... Află că eşti mort pentru toată lumea. Mama dumitale ştie, sau va şti curînd, că fiul ei şi-a dat viaţa pentru patrie. Era dezordine la ambulanţă; un infirmier a încurcat etichetele... Dumneata, care iubeşti liniştea, vei fi foarte fericit cu noi!

Tremuram de furie!

— Nemţoi murdar ! Nemţoi murdar ! N-ai să ştii nimic !

Prosope începu să rîdă, ceea ce dădea nervurii sale un aspect dansant şi macabru.

— Dar nici nu sînt nemţ! strigă el. Asta e interesant. Să notăm.

„Interesant” era că electroscoapele nu mă împiedicau să plîng.

VI. Evadarea omului trucat

În timp ce Jean Lebris îmi povestea prodigioasa lui aventură, se înnoptase şi, tensiunea electrică menţinîndu-se, ochii povestitorului păreau, în tenebrele fluidice, două lumini reci şi fără iradiere.

— Maică-ta va fi îngrijorată, i-am spus. Să plecăm. Obscuritatea îţi slăbeşte viziunea ?

— De loc l Ziua şi noaptea nu mai sînt pentru mine decît o nuanţă destul de inexprimabilă... Vii ?

El m-a călăuzit; căci, cu ochii mei făcuţi pentru lumina vizibilă, nu vedeam nimic.

— Atunci, am spus, ai jucat teatru, micul meu Jean, cînd bîjbîiai.

— Oh, da şi nu. În anumite condiţii atmosferice, sînt departe de a fi atît de perspicace ca în seara asta ! Timpul uscat este, pentru mine, un timp sumbru, şi ceaţa îmi favorizează în mod deosebit percepţia. Dar, mărturisesc, am disimulat, cîteodată... Să lăsăm asta, spuse el, încurcat. Reiau firul istorisirii. Mergînd, de acord ?

Mă mai întreba dacă sînt de acord !

— Rămăsesem la acest acces de amărăciune furioasă... Pentru a-mi opri lacrimile, îmi frecam ochii mei blestemaţi fără nici o precauţie. Prosope mă avertiză că fac o imprudenţă: riscam să-i compromit succesul. Operaţia era prea recentă...

Avea dreptate. Gesturile mele negîndite deranjaseră nu ştiu ce, dereglaseră vreo minuţioasă concordanţă. Acum în locul unui singur Prosope vedeam doi, care se interpătrundeau. Electroscoapele mele începuseră să sufere de strabism !

Acest incident îmi potoli exaltarea şi am devenit conştient de fericirea relativă al cărei beneficiar constrîns şi forţat eram. Ideea de a pierde acest soi de a doua vedere, această posibilitate de înlocuire, mi-a fost penibilă. Dar sentimentul demnităţii mele mă opri să-l avertizez pe Prosope de ceea ce se întîmplase şi să-i solicit îngrijiri. Speram că strabismul va dispărea, ceea ce s-a şi petrecut, din fericire. Cîteva ore mai tîrziu, conjugarea celor două electroscoape se restabilise de la sine.

Prosope, obosit, mă abandonă proastei dispoziţii şi am putut să contemplu în voie noul chip pe care mi-l oferea vechea lume.

În comparaţie cu ceea ce mi se arată astăzi, atunci vedeam, de fapt, puţin şi prost. Trebuie să ştii că de la inserţia lor în orbitele mele, de la încorporarea lor în organismul meu, ochii ştiinţifici n-au încetat să dobîndească tot mai multă putere de pătrundere. În seara aceea, fondul scenei era încă obscur. Totul semăna puţin cu o iluminaţie nocturnă, cu prilejul unei sărbători, cînd casele desenează linii de foc în noapte şi masa

lor e zărită doar ca o pată lucitoare... si apoi nu căpătasem încă simţul perspectivei, noţiunea profunzimii. Liniile mi se păreau toate la aceeaşi distanţă, situate într-un singur plan vertical, trasate - repet - ca pe o tablă neagră; şi, cum noul aspect al lucrurilor făcea din ele, pentru mine, lucruri noi, cîteodată de nerecunoscut, nu distingeam la început decît mărimea lor aparentă, fără să pot stabili inegalitatea lor reală sau depărtarea respectivă.

Dar, oricît de redusă ar fi fost încă pentru mine lumea electrică, ea constituia totuşi un spectacol luminos obligatoriu. N-aveam posibilitatea să mă privez de el coborîndu-mi pleoapele, străpunse continuu de radiaţiile electromagnetice! Eram condamnat să văd neîncetat în faţa mea aceste focuri inexorabile, vălurite de întunecări şi străluciri care le făceau percepţia extrem de obositoare. Altfel spus, eram condamnat să nu mai dorm !

Aşa a izbutit diavolul de Prosope să-mi frîngă încăpăţînarea. M-a învins prin nesomn.

După trei zile de insomnie, fantasmagoria luminilor triplîndu-se între timp, Prosope îmi vîndu pentru promisiunea de a vorbi o pereche de ochelari izoLttori. Erau făcuţi din diferite pături suprapuse, care, fiecare împlinindu-şi rolul, interceptau pînă la urmă toate radiaţiile.

Mai întîi am dormit. Apoi, loial, am vorbit.

Nu mai era întuneric. O lumînăţie generală ! O lumînăţie în degradeu, cu zone rînd pe rînd ardente sau crepusculare. O luminozitate universală, veşnic ondulată sau fremătătoare, a cărei culoare trecea de la albastrul cel mai intens la roşul cel mai acid, prin intermediul tuturor violeturilor imaginabile. De fapt, violetul domnea aproape singur; dar roşul stăpînea în cer şi albastrul pe pămînt. Între ele era un schimb perpetuu, un du-te-vino de efluvii; şi în spaţiu era o propagare continuă de riduri imense care se tăiau şi se întretăiau neobosite, în timp ce halouri gigantice puneau pete fără margini, înfiorate de vibraţii centrifuge. Vedeam nucleul unuia dintre halouri mai jos de orizont, prin grosimea translucidă a globului terestru, ca un focar de safir; şi electroscoapele mele aveau o tendinţă extraordinară de a se îndrepta spre el.

— Este Polul magnetic, îmi spuse Prosope, şi celelalte halouri sînt cîmpuri electromagnetice. Dar sub picioarele

dumitale, Lebris, ce se află ?

— Etajele casei: planuri abia colorate, valuri de ceaţă violetă. Cineva e culcat în camera de dedesubt...

— Dar mai jos, pămîntul, planeta...

— Un abis în care tremură brume, în care puncte mai dense pun lumini mai vii... Suprafaţa, mai ales, condensează fluidul.

— Fără îndoială. Şi în jurul nostru? Pădurea...

— O spumă pală, de culoarea florilor de piersic, aproape insesizabilă... Ah! spuma se aprinde, clocoteşte, se agită, se afirmă... Este vîntul care începe să bată, nu-i aşa ? Totul străluceşte blînd. Panaşuri fosforescente se urmăresc de-a lungul pereţilor. Văzduhul el însuşi se umple de dîre. Văd vîntul l

— Dar cînd mă mişc eu ?

— Tot ceea ce se mişcă se înconjură de o flacără efemeră şi lasă o scurtă urmă zdrenţuită, un ciucure de lumini...

— În faţa noastră...

— Văd un pavilion. Transparenţă liliachie. Unghiurile, muchiile sînt mult mai accentuate decît restul. Admirabile egrete azurii ţîşnesc din pinioanele ascuţite, şi paratrăsnetul lansează o jerbă inepuizabilă de scîntei albăstrii. Tot acest albastru şi tot acest roşu se topesc mereu în violet şi violetul se disociază mereu în roşu şi albastru. Este ceea ce produce aceste fluctuaţii veşnice... Ei, ce faci? Îţi ia foc părul!

— Îmi treceam pur şi simplu mîna prin el.

Etcetera

— Altă dată, Bare, am să-ţi descriu tot ce i-am descris lui Prosope şi toate observaţiile pe care le-a făcut prin intermediul meu. Am să-ţi vorbesc despre diversele transparenţe ale corpurilor, proporţionale cu conductibilitatea lor; cum anumite metale sînt pentru mine cristaline, în vreme ce sticla cea mai subţire este deseori aproape opacă, astfel încît uneori disting mai bine acele ceasului prin întregul mecanism decît prin sticlă!... Am să-ţi vorbesc despre aureola electromagnetică de care sîntem nimbaţi, ca şi cum fiecare dintre noi n-ar fi, în făptura lui tangibilă, decît centrul unui cîmp de radiaţie, astfel încît, în fiecare clipă, fiinţele noastre se confundă sau se influenţează. Am să-ţi vorbesc... Dar iată că ne apropiem de Belvoux şi aş vrea să-ţi povestesc cum am evadat. S-a împlinit exact o lună...

Eram copleşit de tristeţe. Recluziunea mea semăna cu moartea şi-mi pierdusem orice speranţă de a-mi relua locul printre cei vii.

Casa în care eram deţinut se afla în mijlocul unei vaste solitudini. Ştiam de mult că majoritatea ocupanţilor ei n-o părăseau niciodată. Închipui-ţi că te afli într-un castel de cristal - un cristal mai mult sau mai puţin colorat cu ametist; cam aşa ceva. Cel mai mic fenomen electric îmi impresiona văzul prin pereţi; or, orice obiect conţine o doză de electricitate, orice acţiune naşte un curent; asta mi-a îngăduit să zăresc periodic un automobil care venea şi pleca, asigurînd legătura între castelul solitar şi o aglomerare de puncte luminoase foarte depărtate (căci dobîndisem noţiunea distanţei). Automobilul pătrundea în interiorul grupului de clădiri printr-un culoar mărginit de ziduri înalte care, continuîndu-se de jur-împrejurul domeniului, alcătuiau o incintă de netrecut, dublată, la exterior, de şanţuri umplute cu apă. Cel puţin asta am izbutit să conchid, după multe contemplări şi căutări, din înaltul celulei mele sau în timpul plimbării igienice pe care Prosope mă punea s-o fac în curtea fortăreţei sale.

Imposibil să scap de sub supravegherea paznicilor. Imposibil să forţez încuietorile uşii. Să sar pe fereastră ar fi însemnat să mă sinucid.

Ştiam despre închisoarea mea tot ceea ce simţurile puteau să-mi spună. Şi nimic nu mă făcea să nădăjduiesc o salvare. Servitorul meu rămînea mut. Ceilalţi îmi erau străini. Într-o noapte, cînd imobilitatea tuturora îmi uşura încercarea, i-am numărat pe toţi. Erau treizeci, pe care cred că pot să-i împart astfel: doisprezece bolnavi sau pacienţi, opt medici sau ingineri, şase servitori - infirmieri şi patru muncitori electricieni. Tăcerea nu era tulburată decît de bîzîitul surd al dinamurilor. Instalate la subsol, ele produceau fulgerări care mă orbeau ca nişte sori de artificii. Ele trimiteau fluidul să se comprime în acumulatori plini de strălucire; îl lansau departe, în iradierea circuitelor arachneene; şi, seara, la ceasul becurilor, firele conductoare clădeau în jurul meu edificiul paradoxal al firelor lor incandescente...

— Iartă-mă, Jean, că te-ntrerup, dar spune-mi: un bec electric aprins îţi apare mai luminos sau mai puţin luminos decît un fir prin care trece un curent invizibil pentru ochii noştri ?

— Aminteşte-ţi ce ţi-am spus despre zi şi despre noapte. Nu sînt decît nuanţe...

Continui. într-o dimineaţă din luna trecută, tăcerea obişnuită a fost tulburată de rumoarea insolită a unei altercaţii şi am distins, în camera vecină, două forme omeneşti faţă-n faţă. Cea mare: Prosope. Cea mică, cu creierul inegal dezvoltat: servitorul meu.

Cei doi oameni se certau. Peretele era un amortizor excelent, căci, cu tot spaţiul minim care ne separa, n-am putut prinde decît apostrofe confuze. După gesturi, după atitudine, după sclipirile care le străbăteau nervii, am intuit totuşi violenţa disputei. Şi inima celui mai mic îşi înteţise bătăile.

Prosope, mult mai calm totuşi, îl lovi cu pumnul în obraz şi-l trînti la pămînt. Am văzut spectrul celuilalt ridicîndu-se şi ieşind din cameră, cu capul plecat, dar scînteind de parcă ar fi fost îmbibat de lumină.

Era ora gustării. Curînd, servitorul deschise încuietorile uşii şi aşeză pe masă, cu obişnuita lui meticulozitate, diferitele feluri.

Îi adresasem cuvîntul deseori, zadarnic. De data aceasta îmi răspunse şi să fiu blestemat dacă am auzit vreodată pe cineva vorbind mai groaznic franţuzeşte ! N-am să încerc să-l imit. Era ca turbat. Ştiind că va găsi în mine un ascultător binevoitor şi discret, îşi revărsa ura, copleşindu-l pe Prosope cu cele mai oribile insulte.

Motivul neînţelegerii lor era cu totul neînsemnat. Am judecat însă ocazia prielnică. Fără ocoluri, i-am propus să fugim împreună. Mi-a ripostat doar că e şi el prizonierul lui Prosope.

— N-ai cheile casei ?

— Ce înseamnă cheile ? Nimic. Pentru a ieşi de aici (traduc limbajul lui neverosimil) nu există decît marele culoar dintre ziduri. Ce înseamnă grilajul de la capătul culoarului ? Nimic. Dar lespezile culoarului nu sînt toate lespezi! Unele sînt pile electrice, ascunse printre celelalte. Dacă le atingi cu piciorul, cazi trăsnit!

Aşa se explica deci o ciudăţenie care mă intrigase destul. Priveam de sus, cu un zîmbet, pavajul culoarului, unde pilele, invizibile pentru toţi ochii, revelau ochilor mei luminescenţe răzleţe, la fel de evitabile ca nişte plăci de aur.

— La capătul culoarului nu e decît un grilaj, am remarcat.

— Da, la intrarea pe pod. Şi un copil ar trece pe deasupra. Dar culoarul!... Curentul se întrerupe la venirea şi plecarea automobilului; dar, în clipele acelea, doctorul stă de pază !

— Vom pleca în noaptea asta, am hotărît.

— Şi pilele ?

— Mă ocup eu de ele. Vino să mă iei după ce adorme toală lumea. Am să te conduc pînă la grilaj. Apoi...

Dar asiaticul, copleşit de stupoare şi de veneraţie, îmi săruta mîinile.

— Unde ne aflăm ? l-am întrebat, eliberîndu-mă.

— Stăpîne, nu mă întreba. Am jurat să n-o spun... Cît despre evadare, asta-i altceva. Sînt la ordinele tale. Am să te duc pînă la oraşul din apropiere. Am bani. Dacă vrei, am să te duc pînă la graniţa ţării tale. Ajută-mă să traversez culoarul şi-ţi jur că te voi încredinţa compatrioţilor tăi. Acolo am să te părăsesc. Nu-mi cere nimic mai mult. Am jurat.

Nici un accident nu împiedică, fuga noastră nocturnă. Micul asiatic avea o incomparabilă dexteritate în mînuirea fără zgomot a încuietorilor. Castelul, garnisit cu pîslă ca un cabinet dentar, avea o stranie putere de amortizare a zgomotelor. Prosope, sigur de servitorii săi, dormea adînc (îl vedeam în camera sa !). Nici un cîine de pază, nici un om de veghe. În sfîrşit, cădea şi o ploaie măruntă, pe care eram departe de a o blestema, lucrurile apărîndu-mi mult mai nete cînd sînt umede.

După ce am străbătut culoarul, după ce am escaladat grilajul, am mers timp de cinci ore către aglomerarea de puncte luminoase pe care o reperasem. Era oraşul.

Însoţitorul meu îmi spuse:

— Dacă putem să prindem un tren la răsăritul soarelui, e bine.

Şi adăugă, cu un rîs ciudat:

— Doctorii vor dormi foarte mult în urma noastră, cel puţin pînă mîine seară. Aveam şi cheile farmaciei...

„Cerul mi-a trimis acest mic demon!” - mi-am spus.

N-a vrut să-mi destăinuie nici numele, nici patria lui; n-am aflat de la el nimic despre doctorii misterioşi... Era la fel de discret pe cît de descurcăreţ.

Ne grăbeam. Noaptea se scurgea. Urmăream din ochi, prin masa diafană a globului, înaintarea soarelui. Îmi apărea, îndărătul acestei brume albastre şi printre corpurile cereşti, ca

un disc vioriu-roşcat, focar al unei formidabile radiaţii.

Cînd se ivi la orizont, ne aflam ghemuiţi într-un compartiment strîmt, cu mulţi călători, al căror limbaj neinteligibil nu mă putea face să le ghicesc naţionalitatea.

La ce bun să-ţi enumăr oboselile şi peripeţiile acestei traversări europene ? Către seară, la ora la care se trezea, fără îndoială, în castelul-clinică, cel pe care-l numesc Prosope, am intrat în ţările de limbă germană. A-i întreba pe oameni, eu, care nu ştiam decît două, trei cuvinte nemţeşti, ar fi însemnat să mă dau de gol şi să-l supăr pe salvatorul meu, care îmi ceruse să nu spun nimic şi să nu încerc să aflu. M-am mulţumit deci, cum făcusem şi pînă atunci, să reţin nume, să notez configuraţii de munţi sau structuri de monumente, ca să le caut mai tîrziu. Dar la ce bun ?...

Dimineaţa, cuvîntul Regensburg îmi izbi urechea. Ne aflam atunci într-un expres care mergea pe lîngă un fluviu lat ca o sţrîmtoare. Am mai auzit Nürnberg, Karlsruhe...

Pe podul Kehl, cu toate eforturile mele, asiaticul dispăru. Am trecut Rinul cu un convoi de camioane încărcate cu material livrat aliaţilor.

Au urmat tot felul de vizite medicale şi de interogatorii militare, din care am ieşit amestecînd multe minciuni cu puţine adevăruri... Cunoşti restul. Oficial, aventura mea este clasată. Vreau să cred că ea este încheiată şi în mod real; dar mi se pare prudent să am totdeauna un revolver asupra mea şi îţi mărturisesc, dragul meu Bare, că prezenţa dumitale neştiută, în spatele tufişului, m-a înfricoşat...

Jean tăcu şi se opri. Ajunsesem. În fundul grădinii, pe care o lumina cu ferestrele-i deschise, casa Lebris se înălţa în noapte.

— E foarte tîrziu! am spus.

— Da, încuviinţă Jean, arătînd cu vîrful bastonului, în gazon, un punct, apoi un altul. Soarele e aici, uite !... Şi Crucea Sudului, acolo ! Sînt primul om care a văzut-o fără să parăsească emisfera nordică!

Îşi puse apoi, scoţîndu-i din buzunar, faimoşii ochelari ai doctorului Prosope, care, acoperindu-i complet orbitele (ca nişte ochelari de automobilist), eclipsară total orice fosforescenţă. Aceşti ochelari opaci puteau fi luaţi drept nişte sticle fumurii; şi nimic nu împiedica să se creadă că Jean trebuia să-i poarte din cînd în cînd, pentru a urma prescripţiile unui oculist.

— Acum trebuie să mă călăuzeşti, spuse el. Sînt orb !

I-am călăuzit paşii. Am urcat scara. Dar, cînd ajunse în camera lui, am rămas un timp cu o mînă pe balustradă, căutînd cu o febră copilărească să inventez un pretext care să-mi permită să sui la al doilea etaj şi să o revăd pe domnişoara Grive, fie şi o clipă. Inima îmi bătea atît de tare încît o auzeam. Un zgomot de voci acolo sus mă făcu fericit ca un licean...

Dintr-o dată mi-am spus că orbul extraordinar mă privea, poate, prin zid; şi m-am retras, meditînd la minunea pe care mi-o revelase.

VII. Serbarea

Este pentru prima oară că încerc să scriu o povestire. Am recitit paginile precedente şi m-am ruşinat văzînd cît de rău mi-am îndeplinit sarcina. Voiam să compun o relatare simplă şi scurtă, fotografică. Fără voia mea, m-am lungit cînd asupra amorurilor mele, cînd asupra miracolului celui de-al şaselea simţ. Şi totuşi, nu trebuie să-mi deschid inima decît atît cît e necesar pentru claritatea istorisirii; nu e cazul să vorbesc aici despre curenţii lui Foucault, self-inducţie, histerezis, căci memoriul meu tehnic conţine tot ceea ce a putut să-mi facă cunoscut Jean Lebris prin intermediul ochilor-electroscoape.

De acum înainte mă voi strădui să respect cît mai exact linia directoare. .

*** * ***

Săptămînile care au urmat confesiunii lui Jean Lebris mi-au lăsat amintirea unei perioade ciudat de pline şi de arzătoare. Dragoste, prietenie, devotament faţă de bolnav, curiozitate ştiinţifică - aveam nu doar un singur motiv să mă asociez existenţei vecinilor mei. Astfel, în cîteva zile, devenisem inseparabili. Dar îmi amintesc cît îmi era de greu să-mi împart în mod egal atenţiile şi să ascund, sub aparenţa unei banale galanterii omagiile unei pasiuni mereu crescînde.

Împrietenindu-se, doamna Fontan şi doamna Lebris nu se mai despărţeau nici o clipă. Fanny, liberă de orice obligaţie, avidă de mişcare şi de caritate, totdeauna gata la bine şi la distracţii, îşi împărţea timpul între orb, sport şi petrecerile pe care le organizam.Toate uşile se deschiseră în faţa graţiei, voioşiei şi nenorocului ei; numeroase invitaţii nu întîrziara s-o asalteze. Ea nu le respinse.

Or, trebuie ştiut că, în timpul verii, umilul Belvoux devine un loc foarte monden, datorită vilelor şi castelelor din împrejurimi. Duminica, liturghia adună tot felul de eleganţe, şi şirul automobilelor se întinde pînă pe Cours. Eu însumi, fiind destul de sportiv şi departe de a dispreţui plăcerile veacului, am frecventat totdeauna fără să mă plictisesc această lume, în care deţin micul meu loc de medic scrupulos, capabil să facă faţă la o masă de bridge sau în faţa unui fileu de tenis.

Domnişoara Grive făcu senzaţie. Toţi se întreceau s-o invite.

Nu mă plîngeam de asta. Cea mai mare parte a timpului, doamna Fontan rămînea acasă, aşa încît Fanny Grive şi cu mine ne pomeneam singuri la reuniuni, ceea ce avea drept rezultat un fel de dulce intimitate.

Cît despre Jean Lebris, inutil să spun că fugea ca de ciumă de orice prilej de a-şi dezminţi sălbăticia. Pentru a-l îmblînzi fusese nevoie de irezistibila seducţie a încîntătoarei refugiate, de bunătatea ei serviabilă, de antrenul ei comunicativ, de camaraderia băieţească atît de plăcută din partea unei tinere înzestrate cu o asemenea strălucire. Jean iubea vocea ei, cînd îi citea, amabilitatea prevenitoare cu care îi servea de călăuză; dar, infirm şi nesociabil, refuza totdeauna să ne asculte cînd voiam să-l luăm cu noi la cîte o mică petrecere.

Cu toată violenţa dragostei care mă cotropea, Jean Lebris ocupa un loc însemnat în viaţa mea. Îl îngrijeam cu tot sufletul şi cu toată ştiinţa mea şi gratitudinea lui se manifesta prin bunăvoinţa cu care se preta studiilor mele experimentale.

După cum se poate vedea din memoriul meu, îl foloseam pe Jean Lebris în mai multe scopuri:

Mă slujeam de el ca să observ, unul după altul, fenomenele electromagnetice. Studiile mele anterioare nu făcuseră din mine un specialist în electricitate, dar mi-am procurat lucrările cele mai recente, am cumpărat mai multe aparate; pretextând că vreau să mă instruiesc, am obţinut autorizaţia de a vizita dinamurile şi transformatoarele uzinei pentru captarea forţei hidraulice a Saônei. În sfîrşit, am putut reproduce aproape toate experienţele doctorului Prosope.

Colaborarea lui Jean nu-mi era mai puţin preţioasă în exersarea profesiei mele. Plasat în camera de lîngă cabinetul de consultaţii, el distingea, prin zid, sistemul nervos al anumitor

bolnavi pe care voiam să-i supun acestui examen electroscopic; şi nu puţini se vindecară graţie indicaţiilor primite astfel.

N-am să omit nici experienţele psihofiziologice în care m-am folosit de acest admirabil spectator al funcţionării psihicului. Dar rezultatele au fost mediocre, mecanismul fiind cu totul necunoscut, foarte fin şi complicat. Pentru a izbuti mai bine, pentru a învinge rapiditatea şi dimensiunile microscopice ale fenomenelor, ar fi trebuit să posed un instrument care să fie, faţă de electroscoapele lui Jean Lebris, ceea ce sînt, pentru ochii noştri, lentilele măritoare.

Din păcate, eram obligat să-mi limitez lucrările la utilizarea ochiului ştiinţific, fără să pot să le extind la studiul captivant al acestui ochi însuşi. Jean s-a arătat totdeauna ireductibil în această problemă, răzvrătindu-se împotriva oricărei tentative de investigaţie. „După moartea mea! repeta el. Atunci ai să ai toată libertatea...”

Această frază îmi era atît de penibilă, încît am sfîrşit prin a nu mai insista. De altfel, ochii artificiali erau greu accesibili. Ar fi existat un mijloc... Dar despre el am să vorbesc ceva mai tîrziu.

Astfel, fericit şi cu inima înfierbîntată de nădejde, am trăit săptămîni intense, uitînd cîteodată, în egoismul meu, că zilele lui Jean Lebris erau numărate - uitînd cu atît mai uşor cu cît viaţa îi era plăcută şi faţa lui slabă se lumina de o bucurie pe care nimic nu părea s-o tulbure, nici apropierea termenului inexorabil, nici lipsa adevăratei vederi, nici existenţa ameninţătoare a teribilului Prosope.

Acesta, de altfel, nu amintea prin nimic că ar exista. O supraveghere atentă, chiar bănuitoare, nu-mi oferea nici un indiciu al celui mai neînsemnat pericol. Misterioşii doctori, descurajaţi de dificultăţile acţiunii, sau încrezători în mutismul lui Jean, păreau să se fi împăcat cu fuga lui. De altfel, atenţia noastră nu slăbea: Jean, totdeauna înarmat, nu mai ieşea niciodată singur şi, chiar dacă devenise o obişnuinţă, vigilenţa mea nu era mai puţin poliţistă.

Pînă la serbarea dată de baronul d’Arcet, nici un eveniment demn de a fi menţionat. Chiar şi episodul pe care-l voi relata a fost un eveniment sentimental, care a trecut neobservat.

Dacă Dumnezeu există, Dumnezeu mi-e martor, Fanny, că n-aveam intenţia să-ţi mărturisesc dragostea mea în ziua aceea mai mult decît în alta.

O, simţeam că momentul se apropie. Simţeam că totul mă îndemna să te iubesc: privirile tale mulţumite, surîsurile tale amicale, bucuriile, decepţiile pe care le vedeam trecînd pe fruntea ta... o mie de lucruri, o mie de nimicuri. Totul!... Şi chiar asta era minunat!... Dar, în fond, îmi era frică. La vîrsta mea ştii atîtea poveşti triste... ai văzut atîţia îndrăgostiţi amăgindu-se grav !

Serbarea aceea a intervenit în destinul meu...

Îţi aminteşti ce timp frumos era ? Duminică 1 septembrie. Toţi locuitorii din Belvoux porniseră spre castelul d'Arcet. Cei trei kilometri de drum erau acoperiţi de pietoni. Veneai cu limuzina familiei La Hellerie; vă depăşisem, cu torpedoul meu, în dreptul lui Chaufour...

Şi, punctul de atracţie al serbării, concursul de automobile... îţi aminteşti, Fanny ?

Eram şapte concurenţi, fiecare acompaniat de o fată. Eram sigur că vei refuza ofertele celorlaţi şase ca să te aşezi lingă mine, îndărătul parbrizului maşinii mele. Ce bucurie mi-ai făcut totuşi răspunzînd certitudinii mele!

Eram şapte care trebuia să ne întrecem în încetineală, să rivalizăm în îndemînare printr-un labirint de popice, să ne menţinem echilibrul pe un pod basculînd ca un leagăn, să desenăm cifre în marşarier, să gonim pe o sută de metri de drum de zece ori înainte şi înapoi...

Văd încă nobila esplanadă a castelului. Aud aclamaţiile care salutau modestele mele victorii... Am fost acoperiţi de flori... Simţeam cum simpatia publică ne învăluie, ne asociază. Citeam pe chipuri un singur gînd. La trecerea noastră auzeam: „Ce pereche frumoasă!” Un entuziasm perspicace ne logodea... Erai divină, cu obrajii îmbujoraţi, cu ochii vii. Lăsai să se vadă toată plăcerea pe care ţi-o făcea acest mic triumf. Se amesteca în ea un pic de aţîţare, întrecerea sportivă avînd ameţelile, crispările, transele ei... Mi se părea că am cîştigat două premii în loc de unul!

Prietenii noştri, complici gentili, afectuoşi şi zîmbitori, ne-

au forţat să ne întoarcem împreună în automobilul meu căptuşit cu trandafiri. Se urzise o conspiraţie spontană. Destinul nostru apăruse parcă tuturora şi fiecare voia să contribuie la împlinirea lui.

Lunecam încet pe drumul umbrit. Chipul ţi se oglindea în parbrizul împodobit. Sub pretextul evitării prafului celorlalte maşini, am luat-o pe un drum ocolit. Cineva mi-a spus că ne vedeam, de departe, gonind peste cîmpuri ca un imens buchet de trandafiri. Curînd nu ne-au mai văzut.

Atunci ţi-am luat mîna şi, cum o lăsai într-a mea, am dus-o la buze... de care n-a fost nevoie s-o apăs.

Mă iubeai !... Ah, exista un Dumnezeu în ziua aceea !

M-ai privit. M-am înfiorat. Tăcerea noastră era un jurămînt.

După cîteva minute îţi spuneam:

— Vrei să ne căsătorim luna viitoare ?

Trezită brusc, ai strigat:

— O, nu ! Nu se poate...

M-am mirat:

— De ce?... Sîntem liberi. De ce să-ntîrziem Şi-apoi aş vrea atît de mult ca Jean Lebris să mai fie lîngă noi!

— Jean Lebris! ai repetat. Dar... tocmai... din cauza lui...

Mă cercetai cu un aer surprins şi eu te priveam înfricoşat.

— Cred... Cred că nu trebuie să-i spunem nimic, ai murmurat cu ochii plecaţi.

Trăsnetul cădea asupra mea. Am pălit groaznic. Mi-ai luat mîna din nou, spunînd:

— Prietene, fii bun pînă la capăt. Credeam că ai văzut... Bietul băiat ar fi atît de nefericit!... O, nu-ţi închipui că mi-a mărturisit... Nu! Dar am înţeles. Puteam să-i sfărîm inima ? Puteam să-l fac să sufere, pe el, care ne va părăsi curînd ?... Vai, prietene, chiar dumneata te temeai acum o clipă că Jean Lebris nu va mai fi peste două luni ca să asiste la căsătoria noastră. Trebuie să aşteptăm, nu ?

— Da, am răspuns. Vom aştepta. Aşa e bine. Aşa e drept. Dumneata eşti cea mai bună... Iartă-mă, nu ştiam nimic, sînt un prost... Te admir. Te iubesc.

— Şi eu te iubesc, mi-ai spus încet.

Sîngele mi-a revenit în obraji.

Ne-am întors mînă în mînă. Te priveam aşa cum respiri o

floare. Trandafirii, printre care te numărai, înmiresmau singurătatea noastră. Unii dintre ei se desfoiau, în goana maşinii.

VIII. Radiografie

Eram morocănos şi trist. Şi îmi era ciudă. Aşadar, de la debutul meu în rolul de îndrăgostit suferisem de orbirea tradiţională ! Jean o iubea pe Fanny, şi eu, care trăiam alături de ei, nu ghicisem nimic !... Dar era posibil ? Dacă Fanny se înşela ? Poate că interpretase altfel blîndeţea lui Jean. Acest băiat timid era tandru, mîngîietor; prietenia lui, înclinaţiile lui cele mai platonice se traduceau în atenţii pe care o tânără fată adulată le putea crede inspirate de alte sentimente...

Mi-am întrebat amintirile, am cercetat trecutul ca un judecător de instrucţie şi atunci o multitudine de fapte...

Timp de cîteva zile, am spionat reacţiile orbului şi chiar - ruşine. - pe cele ale lui Fanny.

Ea avea dreptate. Trebuia să aşteptăm. Trebuia să tăcem.

„După moartea mea!” Acum sinistrele cuvinte ale lui Jean Lebris aveau un sens dublu. Scadenţa termenului funebru avea să-mi permită, în acelaşi timp, să cunosc secretul lui Prosope şi să mă căsătoresc cu Fanny Grive. Un straniu hazard acumula dinainte consolările în jurul morţii prietenului meu Jean.

Desigur că, de la această descoperire, m-am înverşunat să-i prelungesc viaţa pînă la extrema limită. Slavă domnului, n-am ce să-mi reproşez! Şi, dacă astăzi mă încearcă vreo remuşcare, nu este aceea de a nu-mi fi îndeplinit datoria cea mai sacră...

Este numai de a nu fi rezistat totdeauna imboldului de a-i separa pe ea şi pe el. Într-adevăr, cîteodată, mă cuprindea o nelinişte intolerabilă. Cu toate dovezile de tandreţe pe care Fanny mi le dăruia pe ascuns, mă încercau temerile surde ale geloziei, începea să-mi fie frică de frumuseţea diafană a lui Jean, de tinereţea lui emoţionantă, de delicateţea nuanţată a sufletului său sensibil, de atracţia atotputernică a milei, de contaginnea dragostei şi chiar de acea ardoare proprie ftizicilor. Eram exasperat ştiindu-i împreună, dar, în acelaşi timp, acum îmi repugna să fiu de faţă la discuţiile lor. Căci spectacolul celor doi tineri unul lîngă altul mă irita ca un sarcasm şi, deşi chipul meu e obişnuit să mă asculte, mi-era teama că Jean Lebris îmi va descoperi tulburarea, el care vedea emoţia aprinzîndu-ne

nervii, aşa cum oricine o vede împurpurîndu-ne fruntea. În sfîrşit, suportam greu ca logodnica mea să fie expusă indiscreţiilor „ochilor ştiinţifici”.

Ca urmare am multiplicat prilejurile de a mă afla singur cu Fanny şi l-am antrenat pe Jean Lebris într-o suită precipitată de experienţe, care l-au obligat să rămînă deseori sub acoperişul meu. Ştiinţa s-a îmbogăţit cu numeroase observaţii asupra curenţilor alternativi, inducţiei şi localizării centrilor intelectuali, dar Jean Lebris, trebuie s-o spun, se preta cu destul de puţină bunăvoinţă exigenţelor care-l lipseau atît de des de plăcerea de a o vedea pe Fanny. Dacă protesta, făceam apel la patriotism, desenam fiecare dintre achiziţiile noastre ca o avuţie naţională; el ceda mîrîind, se preda fără plăcere şi reluam experienţele limitate doar de grija pentru sănătatea lui.

Către sfîrşitul lunii septembrie, aceasta mă nelinişti serios. Trebuii să răresc experienţele, devenite cu atît mai obositoare, cu cît fineţea celui de-al şaselea simţ nu înceta să crească. Pe de altă parte, după o ascultare serioasă, mi se păru indispensabil să-mi radiografiez bolnavul.

În ciuda mustrărilor mele, Jean Lebris refuzase pînă atunci, negînd ca aceasta ar putea servi la altceva decît la a mă face să cunosc structura ochilor-electroscoape. „Ştiu unde vrei să ajungi! - îmi spunea el. Dar viclenia e cusută cu aţă albă. Ţi-aminteşti ce mi-ai promis Dacă încep să cedez, după şedinţa asta ai să-mi impui alta şi am să redevin un cobai !”

I-am ripostat foarte energic că nu mai puteam tergiversa, că nu mai aveam dreptul să ţin seama de capricii şi că trebuia să se lase radiografiat, urmările fiind altfel dintre cele mai grave. Am adăugat, pe cuvînt de onoare, că toate acestea n-aveau nimic de-a face cu curiozitatea ştiinţifică şi că, oricît de meschin se arată în lipsa lui de încredere, i-o voi respecta, jurîndu-i că, dacă o doreşte, voi limita radioscopia la examenul plămînilor, nerepetînd-o decît în caz de absolută necesitate.

— E vorba de viaţa ta, am continuat.

Jean rectifică:

— E vorba de cîteva săptămîni în plus sau în minus... O, să nu crezi că viaţa mă apasă într-atît încît durata ei mi-e indiferentă! Viaţa e frumoasă. Şi nu mi s-a părut niciodată mai frumoasă ca azi...

Urmă cu gravitate, ca într-un vis:

— De cîtva timp, viaţa e pentru mine o adevărată sărbătoare.

— Atunci ? l-am întrebat, supraveghindu-mi vocea şi nervii.

Îşi puse mîna pe braţul meu:

— Vezi că n-am dreptul la fericirea asta. N-am dreptul să-i opresc în loc pe cei vii, să-i întîrzii în drumul lor spre fericire. Îmi acord, în acest moment, un lux extraordinar - sper că voi fi iertat -, dar asta nu trebuie să dureze prea mult timp... Lasă-mă să mă duc la ceasul sorocit, Bare. Să-l depăşesc ar fi din partea mea o... nedelicateţe, un abuz; aş spune aproape o crimă...

— Nu te înţeleg, i-am spus, cu o voce răguşită. Nu cunosc pe nimeni care să nu-ţi dorească vindecarea; te rog, în numele tuturor celor care-ţi sînt dragi, lasă-mă să-ţi fac radiografia !

El clătină din cap:

— Nu. Să nu mai vorbim despre asta.

Am avut intuiţia că o singură influenţă era destul de puternică pentru a-l face să revină asupra hotărîrii sale. În aceeaşi zi, la tenis, am informat-o pe Fanny Grive despre ceea ce se petrecea.

— Îmi va reproşa, desigur, că am recurs la intervenţia durnitale, i-am spus. Dar esenţialul este de a-l hotărî, căci îi merge foarte rău.

Apoi i-am relatat termenii în care Jean Lebris mă refuzase, ocolind, bineînţeles, tot ceea ce privea ochii-electroscoape.

Mi se păru că ea pălise puţin.

Nu venisem la tenis decît ca s-o întîlnesc şi să-i vorbesc în linişte. Mergeam pe o alee, la adăpost de toate privirile.

— Fanny! am strigat, văzînd-o pălind. Şi m-am uitat la ea cu anxietate, muşcat de hidoasa gelozie.

Dar, fără să înalţe capul, ea îşi cufundă gînditoare în ochii mei raza cenuşie a pupilelor ei, apoi un surîs trist, imperceptibil batjocoritor îi îndulci trăsăturile pe care am citit ceva ca un reproş şi o înduioşare. Ruşinat, disperat, am îngăimat scuze pasionate. Mînile mele rugătoare se întindeau spre ea.

Am păstrat frunza de alun care mi-a atins tîmpla în ceasul primului nostru sărut. Iat-o în faţa mea, pe masă, încă verde şi deja uscată...

** * **

A doua zi, Jean Lebris capitulase şi am convenit că în ziua următoare, dimineaţa, voi face radiografia.

În timpul războiului, ospiciul lui Belvoux, organizat milităreşte, fusese prevăzut cu o cantitate de aparate, unele dintre ele rămînînd, după evacuare, la dispoziţia personalului civil. Laboratorul de radiografie, instalat într-un pavilion special, era unul dintre cele mai perfecţionate pe care le-am văzut. Era utilizat rar şi direcţia lui îmi fusese încredinţată.

Am trecut pe la ospiciu după-amiază ca să verific starea aparatului şi să mă asigur de funcţionarea lui. Totul mergea de minune. Mi-am prevenit asistentul că n-avea să participe la şedinţă şi că, deci, trebuia s-o pregătească cu toată grija necesară. În sfîrşit, sperînd totuşi ca Jean Lebris îmi va îngădui să fotografiez interiorul electroscoapelor sale, poate cu gîndul nemărturisit de a- le fixa imaginea, fără voia lui, am pus de o parte mai multe plăci sensibile.

Starea de excitaţie mă făcea să vibrez şi gînduri multiple îmi treceau prin cap la vederea acestui ecran lăptos pe care scheletul lui Jean Lebris avea să vină el însuşi, într-o apariţie anticipată, să-şi anunţe data morţii - sau, poate (dar nu depindea decît de mine să înlătur acest „poate”), formidabila invenţie a celui de-al şaselea simţ avea să se desprindă din misterul său nepătruns.

Cînd am ieşit de la ospiciu, se însera.

Întors acasă, am mîncat repede şi am început să cercetez notele care trebuiau să servească la redactarea memoriului meu tehnic.

Am fost tulburat din lucru de o rumoare lugubră, zgomot de paşi grăbiţi, un hîrîit... Clopotul începu să bată; o trîmbiţă începu să sune în noapte alarma generală...

Incendiul împurpura cartierul Saint-Fortunat. Marile acoperişuri ale ospiciului îşi profilau siluetele pe fundalul limbilor de foc. Pe cît puteam să apreciez, centrul catastrofei se afla chiar în incinta instituţiei.

— Prosope ! am strigat în tăcerea din jur. Cîteva minute mai tîrziu, temerile mele erau confirmate. Alergînd la faţa locului, n-am putut decît să constat prăbuşirea laboratorului de radiografie într-o văpaie trosnitoare. Din fericire, izolarea pavilionului îngădui să se circumscrie dezastrul şi saloanele bolnavilor fură apărate de foc.

IX. Ultimele zile ale fenomenului

Ancheta nu putu să descopere cauzele incendiului. În zadar am vorbit de o intenţie criminală; s-a presupus că voiam să mă acopăr, să ascund vreo imprudenţă pe care aş fi comis-o; şi am înţeles că e mai bine să nu mai spun nimic.

De altfel, nu era efectiv o „imprudenţă” că pregătisem atît de făţiş şedinţa de radiografie ?... Pentru mine, nu mai încăpea îndoială: Prosope veghea; el îşi avea spionii la Belvoux. Admiţînd asta, trebuie să deduc că Jean Lebris era direct ameninţat.

A fost şi părerea celui interesat. Am deliberat împreună. Am insistat să mă lase să previn poliţia asupra pericolelor care-l înconjurau. Dar dificultatea de a o face fără a trăda secretul ochilor săi l-a oprit, şi, cu acest prilej, a trebuit să-i reînnoiesc promisiunea că voi tăcea.

Am convenit deci că vom lua, fiecare în parte, toate precauţiile posibile, şi lucrurile au rămas în acest stadiu.

O clipă totuşi am fost pe punctul de a o înştiinţa pe domnişoara Grive. Pentru că Jean nu putea şi nu voia să înceteze dintr-o dată să se mai plimbe cu ea; şi mi se părea o îndrăzneală prea mare să-l las pe acest infirm, aflat în pericol, să rătăcească singur în pădure ca un copil neavertizat şi lipsit de puteri. Aş fi vrut să intervin, dar secretul blestemat îmi paraliza bunăvoinţa. Chiar dacă Fanny ar fi acceptat vagi explicaţii asupra temerilor mele, ce măsuri ar fi putut lua ea, fără ca Jean să le descopere ? Cum să-i dau, de pildă, un revolver fără ca falsul orb să-l detecteze şi să-mi ceară socoteală ?...

Vai, n-a trebuit să mă tem multă vreme că Jean Lebris va fi atacat în timpul plimbării.

Mă pregăteam să-l duc la Lyon pentru radiografie cînd o criză violentă, însoţită de hemoptizie, îl doborî. L-am aşezat în pat. N-avea să se mai ridice.

Am socotit pe loc că-i mai rămîneau de trăit cel mult două săptămîni. N-am mai avut altă grijă decît să nu-l lăsăm singur. Fanny se instală la căpătîiul său, ajutată de Césarine, de doamna Fontan şi - mult mai puţin - de sărmana doamnă Lebris. Starea bolnavului mă autoriza să interzic oricărui străin accesul în camera lui şi-mi petreceam lîngă el fiecare clipă liberă.

Jean Lebris fu mai întîi prada unui acces de febră, în timpul căruia îşi pierdu cu totul noţiunea realităţii. Crispările

feţei şi gestul repetat de a-şi acoperi ochii cu mîinile mă făcură să înţeleg că suferea de tulburări electrice, l-am pus ochelari opaci şi i-am recomandat lui Fanny să-mi urmeze exemplul, chiar noaptea, de fiecare dată cînd Jean ar fi părut incomodat de ceva ca o lumină. Infirmieră docilă, domnişoara Grive n-avea de făcut nici o obiecţie şi nici nu făcu.

În a treia zi, Jean ieşi din toropeală. Aşezaţi de-o parte şi de alta a patului, Fanny şi cu mine îi urmăream trezirea înceată...

Bolnavul îşi întoarse capul către mine, apoi către ea. Am avut presentimentul că avea să pronunţe numele noastre, revelînd astfel că m-a recunoscut, că vede! Căci se obişnuise repede cu caracteristicile electromagnetice distinctive ale noastre şi ale altora. Înainte de a vorbi, i-am spus deci, prudent:

— Sîntem aici, domnişoara Grive şi cu mine. Mă auzi, Jean ?

El făcu un semn afirmativ, rămase nemişcat cîteva minute, luă mîinile noastre în mîinile lui prea calde, le apropie şi le uni cu o încetineală care capătă un aer solemn.

— ...Domnul şi doamna..., murmură el.

Chipul lui era dintre cele care nu vor mai surîde niciodată.

Ce privire am schimbat, noi, pe care Jean ne unise cu atîta bunătate simplă! Am văzut ochii lui Fanny umplîndu-se de lacrimi. Neputîndu-se stăpîni, ea căzu în genunchi lîngă pat şi începu să suspine, convulsiv.

După o tăcere, Jean Lebris reîncepu să şoptească. M-am aplecat spre el ca să-l aud. Mie mi se adresa.

— Bare, spunea el, în birou, acolo... Sertarul din mijloc. Testament... ia-l. Mama: prejudecăţi... S-ar opune în mod sigur la ceea ce ştii... Dar testamentul... categoric. Îţi las ochii mei... Autorizez... discreţie... Ah! Prosope sună la uşă!... Impiedică-l să intre!... Revolverul meu... Fanny, avzi clopoţelul? Este Prosope... El a incendiat ospiciul... N-o să aibă ochii mei... Cum sună! Cum sună!

Avea din nou febră şi delirul începea. Jean lăsa să-i scape un val de cuvinte, cîteodată incoerente, dar cel mai des legate de secretul vieţii sale. Amintirile din război şi, mai ales, din captivitate îl obsedau. Temîndu-mă de vorbărie şi de indiscreţii, plin de admiraţie şi de gratitudine faţă de zelul mut al lui Fanny, am făcut astfel ca, începînd de atunci, Jean Lebris să nu mai fie

îngrijit decît de ea sau de mine.

Starea lui se înrăutăţea fără leac. Cînd divaga, cînd somnola. În intervale, redevenit lucid, ne vorbea despre viitorul nostru nupţial, care părea să fie singura lui preocupare...

Dar în seara celei de-a şasea zile, după ce-i făcusem o injecţie, mă întrebă, arătînd spre un colţ al camerei:

— Ce-ai pus acolo ?

— Acolo ?... Nu-i nimic, Jean. E o iluzie.

— De ce mă-nşeli?... Haide, Bare, spune-mi ce e!

Pleoapele se deschideau pe ochii lui de statuie. Urmărea în spaţiu deplasarea unei viziuni care, fără îndoială, dispăru, căci nu mai insistă.

Nu acordasem nici o importanţă fenomenului, pe care-l consideram o fantasmă provocată de febră. Dar el se reproduse atît de des, bolnavul fu impresionat atît de puternic încît sînt obligat să mă opresc asupra acestui subiect.

Pe cît am putut să înţeleg, prima apariţie luase pentru Jean Lebris forma unui disc de ceaţă violetă, însufleţit de un freamăt circular. Discul traversă camera, se îndepărtă, străbătînd plafonul, şi dispăru. Dar în fiecare zi, din ce în ce mai distincte, alte discuri vibrante se arătară muribundului. Le descria pentru el însuşi fără să se preocupe de mine sau de Fanny. Acum nu mai erau discuri, ci globuri uşoare, în interiorul cărora avea loc o mişcare vertiginoasă. Ele hoinăreau alene, traversînd obiectele solide, trecînd prin atmosferă cu aceeaşi uşurinţă ca prin mobile, case, pămînt. Se agăţau cîteodată de lucruri şi de fiinţe, formînd ciorchini pe care Jean Lebris îi compara cu grămezile de bule de săpun pline de vîrtejuri misterioase. El gonea aceste bule cînd se apropiau prea mult. Dar putea să le gonească ? Greu de crezut, văzînd eforturile pe care le făcea ca să şi le smulgă dc pe piept, pretinzind că-l înăbuşă.

Odată mă avertiză că unul dintre aceste globuri mi se prinsese de creier, şi recunosc că atunci sufeream de o durere de cap groaznică. Să fi fost o coincidenţă ?

Problema este dacă Jean Lebris putea să mai observe ceva... Delirul lui născocise oare creaturi inexistente sau trebuie să credem că al şaselea simţ, mereu în progres, mereu mai ascuţit, reuşise să-i reveleze forme încă nebănuite ? Pînă atunci, ochii electroscopici nu sesizaseră decît aspectul electromagnetic

al lucrurilor perceptibile prin simţurile noastre obişnuite. Or, acest aspect nu încetase să devină mai precis, mai complet. Cine poate susţine că adaptarea la aparatele fabricate de Prosope nu i-a permis lui Jean Lebris să vadă mai adînc şi să descopere o lume clandestină, o lume alcătuită exclusiv din electricitate, constituită dintr-un fluid atît de subtil încît detectoarele noastre cele mai sensibile nu-l înregistrează ? Să fi întrevăzut el făpturile invizibile despre care filozofii spun că ne înconjură ? Şi aceste făpturi se folosesc oare cum vor de omenire, fără ca omenirea să-şi dea seama ? Le datorăm cîteodată maladia, demenţa, moartea ?... Nu pot să răspund, de vreme ce nu ştiam cînd Jean Lebris delira şi cînd nu delira.

A murit la 22 octombrie, la revărsatul zorilor, după o comă de douăzeci şi patru de ore. Fanny l-a plîns pe umărul meu.

Cînd Jean Lebris îşi pierduse cunoştinţa, fiind sigur că moartea se apropie de el cu paşi mari, profitasem de un moment de linişte ca să deschid biroul.

Împotriva aşteptării mele, sertarul din mijloc era absolut gol. Am căutat în celelalte şi n-am descoperit nimic care să semene cu testamentul prietenului meu. Am scotocit peste tot, scoţînd sertarele ca să le cercetez partea de dedesubt şi fundul... O transpiraţie subită îmi îngheţă tîmplele... N-am găsit nimic nici în spatele biroului, nici dedesubt; nimic nicăieri!

Din două, una: ori testamentul fusese furat, ori Jean Lebris îmi anunţase existenţa lui în timpul febrei şi-şi luase o intenţie drept un fapt împlinit. Furtul mi se părea mai probabil. Cînd se hotărîse Jean să-şi însemne ultimele hotărîri ? Fără îndoială, înaintea crizei care avea să-l doboare şi care urmase atît de curînd incendiului de la ospiciu; fără îndoială, deci, înaintea acestui incendiu, într-o perioadă în care neîncrederea noastră nu era încă „în alertă” şi în timpul căreia fusese comis, probabil, furtul.

Oricum ar fi fost, riscam ca din pricina acestui jaf să fiu frustrat de cunoştinţe inestimabile. Numai la ideea de a mă adresa doamnei Lebris şi de a o convinge de necesitatea autopsiei, îmi pierdeam orice speranţă.

E lesne de înţeles cu ce inimă am închis, peste ochii artificiali, pleoapele înnegrite ale dragului meu Jean Lebris.

Totuşi n-aveam dreptul să ezit. Datoria mea era de a

încerca, prin toate mijloacele, să obţin libera folosinţă a rămăşiţelor sale. Dar oficialităţile şi-ar fi bătut joc de mine dacă aş fi apelat la autoritatea lor. Cine ar fi putut deci să-mi dea un astfel de drept dacă nu doamna Lebris.

I l-am cerut. Ea mi l-a refuzat. Religia, principiile şi ceea ce ea numea „bunul simţ” se revoltaseră. Durerea lăsă locul indignării. Cu toate rugăminţile mele, ea vorbi doamnei Fontan, Césarinei şi lui Fanny despre „profanarea” pe care aveam „îndrăzneala” s-o pretind. În zadar am ripostat că era pentru ştiinţă, pentru ţară; că orbirea lui Jean oferea o particularitate a cărei explicaţie - prodigios argument! - avea însemnătate pentru salvarea Franţei; că Jean el însuşi, într-un testament de negăsit...

Doamna Lebris ridică din umeri. Un testament scris de un orb ! Iată ce înseamnă a împinge prea departe „dorinţa de a satisface cea mai nesănătoasă dintre curiozităţi!”

Doamna Fontan şi Césarine dădeau din cap. Fanny tăcea, dar chipul ei, obosit de veghe şi de mîhnire, mă sfătuia să nu insist.

— Facă-se voia dumneavoastră ! i-am spus.

— Şi pacea s-a întors între noi.

Dar simţeam asupra casei mortuare influenţa formidabilă a lui Prosope. El stăpînise, ocult, asupra noastră; el stăpînea încă. Prin două fărădelegi - un incendiu şi un furt - voinţa lui se ridicase victorioasă între dorinţa mea şi secretul său. Eram învins. Fie ! Dar trebuia să apăr de orice atentat corpul neînsufleţit. Trebuia să dejoc orice violenţă sau orice viclenie avînd drept scop răpirea ochilor electroscopici.

Mă aflam în salonul doamnei Lebris, cu bărbia în pumni, sumbru şi cufundat în meditaţii amare. Am simţit o undă de compasiune...

Fanny mă privea tristă.

Nu mai aveam nici un motiv să-i ascund adevărul. Acel „cînd nu voi mai fi”, vai! se împlinise.

Ea bănuia ceva de multă vreme. Din ziua în care o prevenisem că ar fi imprudent să-mi vorbească prin semne în prezenţa orbului, sub pretextul că lumina îl impresiona cîteodată, ea presimţise misterul. Experienţele noastre, despre care nu vorbeam niciodată, o intrigaseră şi ele. În sfîrşit, în timpul delirului, Jean Lebris, prada naturii sale, nu mai

ascunsese că vede anumite aparenţe.

Fanny mă iertă că păstrasem faţă de ea o tăcere impusă de cuvîntul dat.

— Ah, i-am spus, comportarea ta îmi îndulceşte suferinţa! Dar nu voi fi liniştit decît atunci cînd prietenul nostru se va odihni într-un mormînt inviolabil. Ajută-mă, Fanny !

— Ce pot să fac pentru tine ? Spune !

Frumoasele-i braţe se înnodau în jurul gîtului meu şi ea îşi ridica într-o întrebare ardentă ochii îndrăgostiţi, împrejmuiţi de un mov delicat.

— Spune ! repeta.

— Eşti obosită, dragostea mea, am murmurat tandru. Şi totuşi am să-ţi impun un spor de oboseală... Trebuie să stăm de pază pînă la urmă amîndoi... Trebuie ca unul dintre noi să fie acolo, lîngă el, tot timpul. Pînă la urmă, Fanny! Pînă la sicriu şi pînă la cimitir.

— Dar... după ?... Nu ţi-e teamă că, într-o noapte neagră, cineva... ?

I-am expus planul pe care-l concepuse. După care am lăsat-o acolo, ca un alt eu însumi credincios şi vigilent.

** * **

Am folosit toată ziua pentru a da dispoziţii zidarului şi lăcătuşului, cu asentimentul doamnei Lebris. Ea nu se opunea de loc ca mormîntul fiului ei să fie, în partea lui subterană, un fel de cazemată inatacabilă. Lucrătorii îmi promiseseră că-şi vor da silinţa; adevărul este că lucrările erau de acum începute la căderea nopţii.

Era ora la care trebuia s-o înlocuiesc pe Fanny în funebra ei gardă. Am găsit-o surmenată, dormind în picioare. Am condus-o din camera mortuară pînă pe palier, unde am putut sta de vorbă. Îmi spuse că nu se petrecuse nimic anormal; cîţiva intimi trecuseră prin faţa corpului neînsufleţit; nici un suspect nu-şi trădase prezenţa prin împrejurimi.

Apoi, cum o priveam în penumbră, se plînse:

— Nu te-am văzut toată ziua !

Scumpa de ea se ghemuia în mine într-o prăbuşire dureroasă şi calină. Ar fi adormit la pieptul meu dacă n-aş fi rostit:

— Hai, dragostea mea, du-te să te odihneşti!

Buzele îi ardeau. S-ar fi zis că nu mai putea să se îndepărteze.

— Fanny! i-am spus, emoţionat de atîta fervoare. Cît vom fi de fericiţi!

La capătul puterilor, ea izbucni în lacrimi, mă îmbrăţişa strîns şi fugi, înăbuşindu-şi suspinele.

— Te iubesc ! am lansat cu voce reţinută.

Îmi făcu semn, din înaltul scării. Abia o vedeam. Umbra punea stăpînire pe ea.

Visător şi binecuvîntînd-o, m-am îndreptat spre camera cu ferestrele astupate, în care, printre florile toamnei tîrzii, zăcea palida figură neînsufleţită.

Servitoarea veghea. Ea schimbă lumînările, strînse petalele scuturate şi mă întrebă „dacă am să rămîn tîrziu lîngă domnul Jean”.

— Toată noaptea, i-am răspuns. Poţi să te culci, Césarine.

Ea plecă. M-am instalat într-un fotoliu şi am deschis o biblie care se afla acolo. Dar curînd, rupt de oboseală şi eu, mort de nesomn, copleşit sub povara unei decepţii pe care dragostea lui Fanny nu putea decît s-o atenueze fără a o face să dispară, a trebuit să mă ridic şi să merg ca să înving somnolenţa.

Sub craniul meu, gîndurile îmi erau ca o ceaţă tumultuoasă. Nu ştiu cum, deodată, cu brutalitatea unei lumini orbitoare şi bruşte, în capul meu se instaura ideea implacabilă că trebuia cu orice preţ să subtilizez electroscoapele.

Eram singur cu cadavrul, liber să acţionez...

Bătu ora unsprezece.

Înainte de ivirea zorilor, aveam timp să comit mai multe crime şi cîteva fapte de vitejie... Dar asta era o acţiune lăudabilă, nu-i aşa ?... Puteam să ezit ? Puteam să las să fie îngropat definitiv secretul celui de-al şaselea simţ ? „Definitiv” numai pentru compatrioţii mei !... Cum, noi, francezii, să rămânem fără a cunoaşte o astfel de descoperire, în vreme ce duşmanul ar putea s-o aibă şi s-o perfecţioneze ? Cum, mîine, dacă războiul va izbucni din nou, să fim puşi în situaţia de groaznică inferioritate de a ne bate cu un fel de supraoameni ? De a avea împotriva noastră, printre nenumăraţii invadatori, specialişti extraordinari, care ar descifra chiar pe cer mesajele fără fir ? Care ar repera reţelele cele mai adînc îngropate, bateriile de artilerie cele mai bine ascunse ? Oameni pentru care

munţii ar fi transparenţi ? Îmi aminteam cu un fel de spaimă uimitoarea perspicacitate a lui Jean Lebris. Îl revedeam indicînd fără ezitare punctul defect al unui magnetou sau locul bolnav din măduva spinării. întrevedeam sute de aplicaţii practice ale celui de-al şaselea simţ... În sfîrşit, evidenţa se afla în faţa mea ca soarele ! Nu mai depindea de voinţa mea să satisfac exigenţele înapoiate ale unei bătrîne doamne provinciale. Eram santinela avansată a apărării naţionale. La naiba cu prejudecăţile şi superstiţiile! Patria în primul rînd!

De altfel, nimeni nu şi-ar fi dat seama de violare. Era o treabă de treizeci, patruzeci de minute şi dispuneam de mai multe ceasuri pentru a face să dispară orice urmă a operaţiei.

Cu un pic de abilitate, speram chiar să pot să-mi dau seama de sudura de neînţeles a nervilor optici cu electroscoapele...

În picioare, cu braţele încrucişate în faţa cadavrului care ascundea un atît de vast mister, aveam sentimentul că sînt posedat de forţe impulsive care măturau toate convenţiile. Maşinal, mi-am pipăit trusa prin stofa vestei şi, fremătînd ca un drapel, am tras cu urechea ca un hoţ.

Noaptea se scurgea într-un calm liniştitor. Casa se scălda în tăcere. Timp de cîteva minute, n-am auzit decît chemarea îndepărtată a vreunei fiinţe nocturne, vuietul unui automobil întîrziat, apoi un suflu regulat venind din camera vecină, unde dormea doamna Lebris.

Ezitam totuşi şi nu ştiu de ce. Dorinţa de a amîna mă cotropi deodată. Mi-era teamă că visez, că am unul dintre acele coşmaruri din care ieşi zdrobit. Am şovăit. N-a fost decît o slăbiciune.

M-am apropiat cu un pas ferm şi, redevenit profesionist, am ridicat cu un deget uşor pleoapa încă suplă...

Mi-a scăpat o exclamaţie surdă. Am luat repede o lumînare, am ridicat cealaltă pleoapă...

În locul electroscoapelor şi aşezate acolo ca să le simuleze convexitatea, două mici ghemuri de lînă ocupau orbitele.

Şi ochelarii !... Ochelarii dispăruseră şi ei.

Mă sufocam. Am fost pe punctul de a da alarma. Secretul meu voia acum să se răspîndească. Aveam nevoie să-mi descarc inima, să povestesc evenimentul de necrezut care mă

atingea şi lovea, odată cu mine, întreaga mea ţară...

Cu un efort am izbutit totuşi să-mi înving această primejdioasă exaltare. Nimeni nu trebuia să-mi cunoască eşecul în întreaga lui amploare. Nimeni, în afară de Fanny. Dar, sărăcuţa, voi merge eu, stăpîn egoist, să-i tulbur odihna ? Şi, de altfel, cum s-o trezesc, la această oră tîrzie, fără să provoc uimirea mătuşii sale ?...

Ah, cît de neglijent fusesem abuzînd de slabele ei puteri! Şi ce greşeală că i-am încredinţat paza mortului în absenţa mea ! Să las o asemenea responsabilitate pe umerii unei fetiţe care, de două zile, cu nervii încordaţi, nu-şi acordase cea mai mică pauză! Duşmanul nostru profitase. „N-a venit nici un suspect” - îmi spusese ea. Pentru o fată de douăzeci de ani, funcţionarul de la pompele funebre nu e suspect! tîmplarul, care vine să ia măsurile nu e suspect! preotul, medicul legist, călugăriţa îmbrobodită nu sînt suspecţi !

Am aşteptat dimineaţa cu o nerăbdare bolnăvicioasă. Voiam să ştiu dacă Fanny urmase întru totul consemnul dat; şi eram grăbit să regăsesc azilul blîndeţii ei şi să caut în compasiunea ei potolirea disperării mele.

În zori, incapabil să mă reţin mai mult, am urcat scara cu paşi de lup, neştiind nici măcar cum am să-i explic doamnei Fontan o vizită atît de matinală.

Uşa apartamentului era întredeschisă. Am bătut. Un reflex gălbui colora pervazul.

Am bătut a doua oară şi am împins mai mult uşa, ceea ce mi-a îngăduit să zăresc, dincolo de salon, camera tinerei fete, unde lumina ardea încă.

— Fanny ! am rostit eu încet. Fanny !

Am intrat fără să mă mai codesc, cu totul inconştient de actele mele.

După un minut, am ştiut cum poţi deveni nebun.

De trei ori în două zile, aceeaşi deziluzie mă încercase ! Dar, de data aceasta, mă lovea drept în inimă. Testamentul dispăruse, ochii inestimabili îmi fuseseră răpiţi, iar acum... O, acum !...

Paturile erau neatinse. Rochia pe care Fanny o purtase în ajun zăcea pe podea, lîngă papucii aruncaţi la întîmplare. Într-un dulap larg deschis, costumul de călătorie, pe care-l cunoşteam bine, lipsea dintre celelalte. O singurătate înspăimîntătoare

îngheţa locuinţa.

Neputînd să-mi cred ochilor, adresîndu-mi vorbe fără şir, treceam din cameră în cameră, prostit şi demn de mila. Îmi spuneam că sînt victima unei neînţelegeri atroce, că totul avea să se lămurească îndată, că era o oribilă coincidenţă... Ea trebuia să se întoarcă ! Ea nu plecase ! Nu ea luase ochii! Nu ea - testamentul! Fanny - hoaţă şi incendiatoare! Haida de! O asemenea monstruozitate era de nesuportat !...

Totuşi logica îşi făcea auzită vocea ei limpede. În mintea mea se făceau legături. Încet, încet, oroarea devenea posibilă, curînd numai inima refuza s-o admită.

Lăsînd să-mi rătăcească privirile stupefiate, am descoperit, în căminul stins, un ghemotoc de hîrtie.

Era un bilet scris de un necunoscut, într-o limbă de neînţeles.

Şi, dintr-o dată, disperarea îmi umplu întreaga fiinţă. Căci îmi aminteam foarte bine zgomotul de automobil care descrescuse în noapte, pe la ora unsprezece, şi în bilet - în ordinul pe care trădătoarea îl primise - puteam citi cifra 11, imediat după aceste cuvinte intraductibile în altă limbă: Botasse şi Saint-Fortunat, două nume de străzi care se încrucişează în apropiere.

Atunci m-am aşezat ca un om suferind, am ridicat cu mîini tremurătoare rochia lui Fanny şi am plîns cu capul în muselina parfumată, am plîns pentru tot timpul pe care-l petrecusem pe pămînt fără să plîng.

Apoi... Apoi a trebuit să cobor, să mimez surprinderea, să-mi dozez indiferenţa şi să tac. Să tac mereu !

Toamna era pe sfîrşite; era deci firesc ca doamna Fontan şi nepoata ei să părăsească tîrguşorul nostru ca să se întoarcă la oraş. Lumea se mira doar că au plecat atît de repede, „englezeşte”, fără măcar să asiste la funeraliile lui Jean. Ruşinată de afront, doamna Lebris pretextă că o scrisoare le chemase de urgenţă în Artois.

*** * ***

Ce să cred ? Ce să cred astăzi ?...

Cîteodată îmi spun că nu mă iubea. Îmi sfîşii sufletul ca să mă conving că a jucat comedia cea mai feroce, mergînd pînă la a-mi sugera să-i scurtez zilele lui Jean Lebris!...

Dar cînd retrăiesc, ceas după ceas, viaţa noastră, cînd evoc amintirea - iremediabil scumpă - a privirilor, a zîmbetelor, a sărutărilor şi a lacrimilor ei nu pot să văd în ele tot atîtea minciuni şi mîrşăvii!

Nu, nu, nu-i aşa ?... Fanny, tu care, desigur, nu te numeşti Fanny, tu care n-ai fost aici - o, Doamne! - decît o spioană cu nume fals, nu-i aşa că nu trebuie să cred în trădarea ochi lor tăi ? Nu-i aşa că nu m-ai înşelat în inima ta ? Vreau ca misiunea ta odioasă să-ţi fi fost impusă cu forţa ! N-ai dus-o pînă la capăt fără să verşi o picătură de sînge ? Blînda slăbiciune a lui Jean Lebris nu ţi-a cîştigat mila de vreme ce l-ai lăsat să se stingă încet ?...

Mi se va obiecta că nimic nu-ţi îmboldea graba; că, sigură de moartea lui apropiată, te mulţumeai, pînă atunci, să veghezi asupra operei diabolice a lui Prosope...

Dar alţii vor spune că aveai motive mai puţin raţionale ca să-ţi prelungeşti şederea printre noi - motive care mă fac să sper cu laşitate nu ştiu ce întoarcere, un viitor de iertare nedemnă şi totuşi de fericire. Căci, Fanny, pe mine, care posed o parte din secretul căruia-i slujeşti, pe mine, care deţin în casa de fier, în însemnări incomplete, un strop din comoara stăpînului tău, Fanny, m-ai fi cruţat dacă nu m-ai fi iubit ?...